

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Úloha lidového oděvu v životě lokality (Chodsko)

Erika Kovaříková

© 2012 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kovaříková Erika

Veřejná správa a regionální rozvoj - k.s. Klatovy

Název práce

Úloha lidového oděvu v životě lokality (Chodsko)

Anglický název

The role of folklore clothes in the development of a region (Chodsko)

Cíle práce

Obecným cílem bakalářské práce je zhodnotit možnosti využití kulturního potenciálu v rozvoji a životě regionu Chodsko prostřednictvím chodského kroje jako prvku tradiční lidové kultury chodské oblasti, a to především sledováním okolností, které vedou současné obyvatelé sledované lokality k tomu, že se stále podílejí na udržování ruční řemeslné tradice výroby lidového oděvu (kroje), a že tento lidový oděv při různých slavnostech stále nosí a oblékají.

Metodika

Teoretická část práce (jako předpoklad zpracování empirické části práce) vychází z důkladného zkoumání a prostudování relevantní teoretické literatury, odborných zdrojů, pramenů, materiálů a příslušných dokumentů, vztahujících se k pojmům tradiční lidové kultury, kulturního potenciálu a problematiky související s rozvojem regionu a venkova. Navazující, empirická část bude (kromě komparativní analýzy lidového oděvu dolního a horního Chodska z hlediska příslušnosti ke konkrétní lokalitě) řešena využitím dotazovacích technik (polostandardizovaného rozhovoru), prostřednictvím kterých bude od dotazovaných zjišťován význam a možnosti udržování ruční řemeslné tradice při zhotovení tradičního lidového chodského oděvu a dále význam, který má lidový oděv pro ty, kteří jej stále oblékají a nosí, čímž se také mohou podílet na zvyšování atraktivity lokality Chodsko. Doplnkově bude užitá technika pozorování. Data, získaná terénním šetřením, budou zpracována, analyzována, vyhodnocena a interpretována.

Harmonogram zpracování

04/2011 - 06/2011 Vypracování kapitol Úvod, Cíl a metodika práce (udělení 1. zápočtu)

07/2011 - 09/2011 Zpracování teoretického zázemí práce

10/2011 - 11/2011 Návrh, příprava a uskutečnění terénního šetření (udělení 2. zápočtu)

12/2011 - 01/2012 Zpracování, analýza a interpretace získaných dat

02/2012 - 02/2012 Syntéza teoretických východisek a empirických zjištění v závěrech práce

03/2012 - 03/2012 Dokončení formálních úprav a odevzdání práce (udělení 3. zápočtu)

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

rozvoj, region, rozvoj regionů a venkova, oděv, lidový oděv, rukodělná výroba tradičního lidového oděvu, kultura, kulturní potenciál, kulturní dědictví

Doporučené zdroje informací

Blažek, J., Uhlíř, D.: Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Praha: Karolinum, 2002.
Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2002.
Heřmanová, E., Patočka, J.: Lokální a regionální kultura v České republice. Praha: ASPI, a. s., 2008.
Jehle, R.: Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice. Zemědělská ekonomika 44, 1998 (1), str. 9 – 17.
Kubátová, H.: Sociologie životního způsobu. Praha: Grada, 2010.
Kumperová, I.: Chodské kroje. Domažlice: I. Kumperová, 2010.
Šotková, B.: Naše lidové kroje, jejich vzory, střihy a zpracování. Praha: Vyšehrad, 1951.
Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996.
Wokoun, R., Malinovský, J., Tamborský, M., Blažek, J. a kol: Regionální rozvoj (Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde Praha, a. s., 2008.

Osnova zadané práce

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Vymezení základních pojmů a teoretického stavu sledované problematiky
4. Regionální rozvoj se zřetelem k využití endogenního potenciálů
5. Lidový oděv jako projev lokální kultury
6. Komparativní analýza lidového oděvu dolního a horního Chodska z hlediska příslušnosti ke konkrétní lokalitě
7. Empirické šetření o možnostech udržování ruční řemeslné tradice zhotovování lidového oděvu a o jeho nošení v lokalitě Chodsko
8. Závěr
9. Seznam použitých zdrojů
10. Přílohy

Vedoucí práce

Kocmánková Lucie, Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2012

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.
Děkan fakulty

V Praze dne 26.10.2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Úloha lidového oděvu v životě lokality (Chodsko)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28. 3. 2012

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala za odborné rady a čas, který mi věnovala Ing. Lucie Kocmánková Ph.D. Děkuji svým blízkým za pochopení a trpělivost, abych dokončila tuto práci.

Úloha lidového oděvu v životě lokality (Chodsko)

The role of the vernacular clothes in the life of the locality (Chodsko region)

Souhrn

Obecným cílem bakalářské práce je zhodnotit možnosti využití kulturního potenciálu v rozvoji a životě regionu Chodsko prostřednictvím chodského kroje jako prvku tradiční lidové kultury chodské oblasti, a to především sledováním okolností, které vedou současné obyvatele sledované lokality k tomu, že se stále podílejí na udržování ruční řemeslné tradice výroby lidového oděvu (kroje), a že tento lidový oděv při různých slavnostech stále nosí a oblékají.

Summary

The overall aim of this thesis is to evaluate the possibilities of cultural development and potential in life through the region Chodsko Chodsko costume as an element of traditional folk culture Chod region, particularly by pursuing the circumstances that lead people currently monitored sites that are still involved in the maintenance manual craft tradition of folk dress, and that this folk dress in various ceremonies and still wears a dress.

Klíčová slova: rozvoj, region, rozvoj regionů a venkova, oděv, lidový oděv, rukodělná výroba tradičního lidového oděvu, kultura, kulturní potenciál, kulturní dědictví

Keywords: development, region, regional and rural development, clothing, folk clothes, folk handmade production of traditional clothing, culture, cultural potential, cultural heritage

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl a metodika práce.....	11
3	Vymezení základních pojmů a teoretického stavu sledované problematiky....	13
4	Regionální rozvoj se zřetelem k využití endogenního potenciálu.....	17
4.1	Regionální rozvoj.....	17
4.2	Regionální politika.....	17
4.2.1	Vývoj regionální politiky v ČR	18
4.3	Exogenní a endogenní regionální rozvoj	19
5	Lidový oděv jako projev lokální kultury	22
5.1	Město a venkov	23
5.1.1	Městský a venkovský způsob života	23
5.2	Historie oblékání a móda	24
5.3	Historie a vývoj lidového oděvu v lokalitě Chodsko	24
5.3.1	Vývoj a proměny chodského kroje.....	25
6	Komparativní analýza lidové ho oděvu dolního a horního Chodska z hlediska příslušnosti ke konkrétní lokalitě	28
6.1	Vymezení zkoumané lokality a její stručná historie	28
6.2	Tradiční oděv – chodský kroj.....	29
6.2.1	Tradiční oděv „dolního“ Chodska	29
6.2.2	Tradiční oděv „horního“ Chodska.....	30
6.3	Komparace nejvýraznějších prvků ženského a mužského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska	31
6.3.1	Komparace ženského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska..	31
6.3.2	Komparace mužského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska.	34
7	Empirické šetření o možnostech udržování ruční řemeslné tradice zhotovování lidového oděvu a o jeho nošení v lokalitě Chodsko.....	38
7.1	Rozhovory, sběr dat pomocí polostandardizovaných rozhovorů.....	38
7.2	Analýza a interpretace dat.....	39
7.3	Shrnutí empirického šetření	43
8	Závěr	46

9 Seznam použitých zdrojů	48
Seznam literatury	48
Internetové zdroje	49
10 Seznam tabulek	50
11 Přílohy.....	51
Příloha č. 1 – Rozhovory s dotazovanými ženami dolního a horního Chodska	51
Příloha č. 2 – Fotografie	55

1 Úvod

Lidová kultura se svým způsobem dotýká každého obyvatele jakékoli lokality. Je zdrojem poznání, radosti a především cenným dědictvím, které je předáváno z generace na generaci.

„Pouze jediný kraj, vysunutý na nejzápadnější pomezí České země, zůstal dodnes jako ostrůvek zvláštní krásy s barvitým půvabem svých krojů, s rozmilou zpěvností svého nářečí, s nevyčerpatelnými poklady svých písní a starobylou krásou svých zachovávaných obyčejů.
(Šotková, 1952, s. 1)

Tímto krajem je Chodsko. Je to lokalita, kde žijí a pracuji, a která patří k nejvýznamnějším národopisným regionům v Čechách. Zdejší obyvatelé jsou hrdými nositeli místních tradic, řemesel, zvyků, obyčejů a především viditelného prvku, kterým je lidový oděv - kroj.

Tradiční oděv chodského kraje - kroj, jeho oblékání a nošení je ještě dnes přirozenou součástí všedního života nyní především starší generace. Při slavnostních příležitostech však stále oblékají kroje i mladí. A ti nejmenší kroj prezentují při různých folklórních vystoupeních.

Vývoj jednotlivých částí chodského kroje můžeme sledovat přibližně 200 let, lze u něj sledovat proměny od daleké minulosti až do dnešních dnů. V některých částech České republiky kroj postupně zaniká, ale na Chodsku je stále nošený a užíváný. Kdo zavítá do této lokality, jistě ho upoutá, že tradiční oděv je nedílnou součástí života převážné většiny zdejšího, velmi konzervativního obyvatelstva.

Tradice lidového oděvu zůstává na Chodsku velmi živá do dnešních dnů. Udržuje a rozvíjí se i nadále jeho výroba. Mladí se učí od starých, nejen jak se kroj šije, vyšívá, ale také jak se obléká, protože samotné oblékání kroje je umění.

Toto téma bakalářské práce jsem si zvolila, protože je mi blízké, jednak v lokalitě Chodska 20 let žiji, a znám osobně lidi, kteří se stále podílejí na udržování ruční řemeslné tradice výroby kroje a jejich práci jsem se vždy obdivovala.

Lidové kroje patří k nejobdivovanějším projevům lidové kultury. Někteří lidé si uvědomují, jak významné a jedinečné dědictví nám naši předci v krojích zanechali, neboť lidové kroje zůstávají hodnotou trvalou - jsou součástí kulturního dědictví národa. „*Kroj je prostředkem, jak udržet povědomí o tradici a úctu k tradici. Pokud se oblékání krojů udržuje v rodině, přenáší se tento zvyk i na další generace*” (Kalousová, 2011, s. 148).

2 Cíl a metodika práce

Obecným cílem bakalářské práce je zhodnotit možnosti využití kulturního potenciálu, kterým je chodský kroj v rozvoji a životě regionu Chodsko, a to prostřednictvím sledování okolností, které vedou současné obyvatelé k tomu, že se podílejí na udržování ruční řemeslné tradice výroby kroje a kroj při různých slavnostech stále nosí.

Teoretická část bude zaměřena na prostudování dostupné odborné literatury tj. knih, odborných článků, ale rovněž i krásné literatury, neboť zejména v dílech s regionální tematikou lze najít celou řadu informací, jež se týkají tohoto tématu. Důležité je rovněž vymezení základních pojmů sledované problematiky jako teoretického rámce této práce. Empirická část se bude zabývat kromě komparace nejdůležitějších odlišností svátečního ženského a mužského kroje dolního a horního Chodska, zjišťováním o možnostech udržování ruční řemeslné tradice při zhotovení tradičního chodského oděvu pro zatraktivnění lokality Chodsko. Dále pak významem, který má kroj pro ty, kteří ho stále oblékají.

Dílčím cílem této práce bude komparace kroje dolního Chodska nošeného v údolních vesnicích kolem města Domažlice (Mrákov, Klíčov, Tlumačov, Stráž, Újezd, Draženov, Pocinovice a Lhota) a kroje horního Chodska, typický pro obce kolem Postřekova (Díly, Klenčí pod Čerchovem, Chodov, Trhanov a Pec). Kroj „dolský“ byl bohatší a silueta kroje byla orientovaná nad pás, za to kroj „horních vesnic“ měl formu jednodušší a orientoval se do pasu. Je zde typická i charakterová rozdílnost, neboť ženy z Postřekova jsou považovány za temperamentnější a živější než ženy dolního Chodska. Toto a mnoho jiného se promítalo do výroby, zdobení kroje a tradic udržovaných v jednotlivých oblastech.

Stanovených cílů práce bude dosaženo jednak studiem již výše zmiňované odborné literatury, komparativní analýzou dokumentů (Disman, 2002) o tradičním lidovém oděvu dolního a horního Chodska. Dále prostřednictvím rozhovorů s těmi, kdo kroj stále nosí a podílejí se na výrobě a udržování ruční řemeslné tradice - zhotovení chodského kroje.

Rozvoj regionu - lokality se odvíjí především od přístupu jejích obyvatel. Pak je možné tento rozvoj nazývat rozvojem endogenním. V lokalitě Chodsko je viditelný zájem o rozvoj tradiční kultury prostřednictvím udržení ruční řemeslné tradice - chodského kroje.

Cílem této práce není objasnit mechanismy, které regionální rozvoj v lokalitě Chodsko utvářejí v jejich celistvosti, ale (alespoň částečně) přispět ke sledování některých elementárních faktorů, které jsou jeho součástí. A k tomu sledování potenciálu, kterým tradiční lidový oděv jako součást lokální kultury je, bezesporu patří.

3 Vymezení základních pojmů a teoretického stavu sledované problematiky

Regiony se od sebe vzájemně odlišují, region se nějakým způsobem rozvíjí, má určitý kulturní potenciál, tradice a kulturní dědictví. V této kapitole budou vymezeny základní pojmy, které mají a měly vliv na lidové odívání v lokalitě Chodsko nebo s nimi přímo či nepřímo souvisí.

Rozvoj a rozvoj trvale udržitelný

Rozvoj je chápán jako proces, který má za cíl zlepšování původního stavu nebo přetvoření do jeho lepší podoby. Rozvoj trvale udržitelný - české vyjádření pro anglický pojem „sustainable development“. *„Trvale udržitelný rozvoj je definován jako rozvoj, který umožňuje zajistit naše dnešní potřeby tak, aby nebyla narušena práva budoucích generací mít stejný přístup ke zdrojům a bohatství přírody světa jako má současná generace“* (Hudečková, Lošťák, 2008, s. 8).

Region

Regiony jsou objekty regionalistických studií, jejich předmětem jsou prostorové vztahy, jevy a procesy, které jsou v soudobé společnosti složitě organizované. Pojem region nelze vystihnout pouze jednou definicí, která by platila všeobecně. V obecné rovině existuje ale jen jedna definice - a to že region je komplex vznikající regionální diferenciací krajiny (Hudečková, Lošťák, 2008, s. 25). Region je územní jednotka, která má historickou, kulturní, geografickou a hospodářskou podobnost.

Základní rozlohu v systému územních jednotek vymezují jednotky NUTS 1 - NUTS 3, které jsou dále doplněny o jednu vyšší jednotku NUTS 0. Pro státy, které velikostně překračují vymezení NUTS 1 jsou ještě členěny na jednotky menší LAU 1 a LAU 2. Členění ukazuje tabulka č. 1.

Tabulka 1 - Vymezení úrovní NUTS a LAU

Jednotka NUTS	Velikostní vymezení	Území - ČR
NUTS 0	Stát	není
NUTS 1	3 - 7 000 000 obyvatel	území ČR
NUTS 2	800 000 - 3 000 000 obyvatel	regiony soudržnosti (8)
NUTS 3	150 000 - 800 000 obyvatel	kraje, hlavní město Praha (14)
LAU 1		bývalé okresy (77)
LAU 2	obce	obce (6248)

Zdroj: Hudečková, Lošťák, 2008, s. 33, vlastní zpracování

V literatuře se setkáváme s řadou typologizací regionů podle nejrůznějších kritérií. Z nejvíce citovaných klasifikací je typologizace regionů dle H. H. Blotevogela. Rozlišuje regiony reálné (analytické), které jsou vědeckými konstrukcemi a slouží vědeckému poznání. Reálné regiony se člení na jednoznačně lokalizovatelné (např. povodní řek) a funkční regiony (např. městský region, krajina). Druhou skupinu tvoří regiony vymezené lidskými aktivitami a činnostmi. Tento typ vzniká každodenním jednáním kolektivních aktérů (firmy, různé skupiny). Třetím typem jsou regiony, s nimiž se aktéři identifikují (identifikační regiony) a vznikají prostřednictvím společenské komunikace (např. média, politika) (Blotevogel in Wokoun, 2008, s. 282).

Rozvoj regionů a venkova

Rozvoj regionů a venkova představuje komplex procesů, které probíhají uvnitř regionu. *„Dle praktického chápání je regionálním rozvojem míněno vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného systematicky vymezeného prostoru (území) vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů”* (Wokoun, 2008, s. 11) .

Kultura

Pojem kultura je jako *„složitý společenský jev či proces, který se neustále vyvíjí, který je specifický lidským výtvořem, a který slouží k mnohostranné kultivaci jedinců a sociálních skupin“*. *Kulturu lze i vysvětlovat jako soubor hodnot, norem, vzorců chování, znalostí a dovedností a také jako živé umění nebo nehmotné kulturní dědictví, které se šíří v prostoru a čase. Kultura je předávána z generace na generaci“* (Heřmanová, Patočka, 2008, s. 47).

Kulturní potenciál

Kulturní potenciál je pojem, který definujeme jako *„dosud nevyužívané nebo jen málo využívané, nicméně za určitých podmínek využitelné zdroje rozvoje společnosti v oblasti kultury. Zejména jde o možnosti lepšího využití lidského potenciálu, využití kulturního dědictví a efektivního využívání kulturní infrastruktury“* (Heřmanová, Patočka, 2008, s. 51).

Kulturní dědictví

Kulturní dědictví je odrazem historického vývoje a kulturní paměti každého místa, každé komunity a nedílnou součástí moderního života. Do kulturního dědictví lze zahrnout pojmy jako je krajina, historické soubory památek, přírodní i zastavěná místa, tradice, výrobní postupy atd. Svým významem kulturní díla a artefakty, které vznikaly v minulosti, obohacují naši současnou kulturu. Kulturní dědictví představuje *„soubor hmotných a nehmotných hodnot, děl a kulturních vztahů, které vznikaly v minulosti, ale svým vznikem a významem přispívají k vytváření soudobých kulturních a společenských hodnot“* (Heřmanová, Patočka, 2008, s. 50). Kulturní dědictví je stále živé, je součástí jakéhokoliv životního stylu, výrazem kultury vzniklé na určitém území a v určitém historickém čase.

Oděv

Nedílnou součástí každodenního života naší společnosti byl vždy oděv podmíněný prostředím a především módou. Oděv je znakem, který ukazuje stav, postavení, pohlaví a třeba i povolání jeho nositele. Základní funkce oděvu je ochrana těla proti klimatickým podmínkám a zakrytí těla. Oděv odráží estetické cítění každého člověka, je viditelnou vizitkou ve styku s ostatními lidmi a známkou jeho vkusu. Z teritoriálního hlediska se tak rozlišují nadregionální typy tradičního oděvu, kterým je vlastní soubor dílčích oděvních prvků, a dále obecně známější typy tradičního oděvu. Ty jsou zpravidla ztotožňovány s národopisnými regiony a vyznačují se jednotným střihem a výzdobou, např. kroj chodský (Woitsch, 2008, s. 31).

Lidový oděv - kroj

V různých oblastech se lidový oděv - kroj vyvíjel a utvářel velmi různorodě. Jeho podoba byla ovlivněna nejen z historického hlediska, ale také vlivem stylové módy, náboženským vyznáním, klimatickými podmínkami apod. Lidový oděv je součástí hmotné kultury, má nejen funkci praktickou, ale také funkci společenskou. Podle lidového oděvu - kroje bylo možné určit a zařadit nositele do konkrétního regionu nebo sociální vrstvy a to především v době, kdy byl běžným každodenním oblečením. „*Kroj má vždy několik funkcí, přičemž většinou jedna z nich převládá a ostatní jsou jí podřízené. Například zcela jasná je funkce svátečního kroje, která jej plně odlišuje od kroje všedního a určuje, kdy a kam se kroj má obléci*” (Kalousová, 2011, s. 137). Podle pohlaví a věku je kroj rozdělen na mužský, ženský, dětský a podle ročních období na letní či zimní, ukazoval rovněž věk a manželský stav. Lidový kroj byl charakteristický především pro venkovské obyvatelstvo. Reprezentativní úlohu měl pak při obřadních příležitostech, jako byly výroční a rodinné obyčeje, slavnosti, při kterých vynikala jeho estetická složka. V případě mužů se dnes již s tradičním krojen neseťkáváme, muži oblékají kroje pouze výjimečně a to jen sváteční. Funkce kroje se postupně vyvíjí, zejména v rozlišení jeho všední a sváteční podoby. Na základě vlastního šetření (viz kapitola 7 této práce) bylo zjištěno, že tzv. všední kroj je pomalu na ústupu a s odchodem generace dnešních starších žen téměř mizí. Doslova renesanci ovšem prožívá kroj jako sváteční oděv (který je užíván na bály, sjezdy rodáků, regionální společenské akce apod.).

Rukodělná výroba tradičního lidového oděvu

Rukodělnou výrobu tradičního lidového oděvu lze charakterizovat jako „*souhrn rukodělných výrob (pragmatických činností jejichž cílem je získávat a vytvářet produkty určené pro vlastní potřebu a pro trh), proměnlivých časově, místně, etnicky a ekonomicky*“ (Woitsch, 2008, s. 25). Zásadním znakem tradiční lidové výroby je rukodělnost, tzn. úzká vazba výrobce s materiálem. Užívá se při ní výzdobná technika, tradiční technologie, která se předává z generace na generaci.

4 Regionální rozvoj se zřetelem k využití endogenního potenciálu

4.1 Regionální rozvoj

Pojem regionální rozvoj lze chápat ve dvou základních přístupech - v přístupu praktickém a akademickém. V praktickém přístupu je regionální rozvoj chápán jako využívání a zvyšování potenciálu vymezeného prostoru - území. Zahrnuje otázky ekonomické, ekologické, sociální a kulturní. Praktické chápání regionálního rozvoje najdeme především v činnostech územně správních jednotek. Akademický přístup chápe regionální rozvoj jako aplikaci nauk - sociologie, ekonomie, geografie, řeší jevy, procesy a vztahy v určitém území, které jsou ovlivněny ekonomickými, sociálními a geologickými podmínkami v určitém regionu. Tento přístup je často nazýván regionalistikou¹.

Pro praktické pojetí regionálního rozvoje jsou využity poznatky které vytváří pro regionální politiku akademické pojetí regionálního rozvoje. Regionální politika na základě těchto poznatků o regionálním rozvoji ovlivňuje regionální rozvoj a ten pak působí zpětně na regionální politiku (Wokoun, 2008, s. 11).

4.2 Regionální politika

Regionální politiku lze definovat jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucí ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů (Wokoun, 2008, s. 29). Regionální politika je koncepční a výkonná činnost státu a regionálních orgánů, jejímž cílem je přispívat k vyváženému rozvoji jednotlivých regionů, snižovat rozdíly mezi úrovněmi jednotlivých regionů a podporovat sociální a hospodářský rozvoj jednotlivých regionů.

---

¹ **Regionalistika** – jejím synonymem je název regionální vědy. Představuje rámcový a souhrnný vědní obor. Regionalistika v teoretické vrstvě využívá vědních disciplín, vychází z jejich poznatků a integruje je. V empirické vrstvě (empirickém zkoumání) aplikuje vypracované koncepty na objekt, region a studuje v nich to, co je jejich předmětem – prostorové vztahy, jevy a procesy. Hlavní metodou empirického zkoumání je metoda prostorové analýzy, jež se opírá o statistiku a matematiku (Hudečková, Lošťák, 2008, s. 2).

Regionální politika má počátky ve 30. letech 20. století, v období velké hospodářské krize, v době, kdy byla Velká Británie postavena před problémem, jak řešit dopady této krize v klasických průmyslových regionech. V té době byl přijat první legislativní dokument „Zákon o speciálních územích“ (1934), ve kterém byly vymezeny problémové regiony, definovány způsoby pomoci spočívající ve zlepšení infrastruktury a stanovena pravidla pro alokaci prostředků (Wokoun, 2008, s. 24).

V Evropě je v současnosti většina států součástí Evropské unie. Hlavním dokumentem Evropské unie pro regionální politiku je Evropská charta regionálního plánování z roku 1983, která se orientuje na vymezení sféry regionálního plánování, stanovení výchozích zásad i neaktuálnějších úkolů v evropském prostoru. V dokumentu jsou obsaženy tyto cíle:

- vyvážený socioekonomický rozvoj regionů
- zlepšování životních podmínek
- zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí
- racionální využívání prostředí (Wokoun, 2008, s. 26).

Regionální politika se provádí na úrovni státní, kterou zajišťují příslušné ústřední orgány státní správy, má selektivní charakter, tzn. je zaměřena na vymezené regiony. Dále se provádí na úrovni regionální a zabezpečují ji orgány regionální samosprávy, má celoplošný charakter a je zaměřená na vnitroregionální problematiku (Hudečková, Lošťák, 2008, s. 78-79).

4.2.1 Vývoj regionální politiky v ČR

Do roku 2000 byla v České republice prováděna regionální politika jen na základě usnesení vlád. V roce 1998 byly usnesením vlády České republiky č. 235 přijaty Zásady regionální politiky.

Zcela zásadní pro regionální politiku v České republice byl zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který tvoří legislativní a institucionální rámec regionální politiky v ČR. V § 1 tohoto zákona je uvedeno: „*tento zákon stanoví podmínky pro poskytování podpory regionálnímu rozvoji s cílem vyváženého rozvoje státu nebo územního*

obvodu kraje, s tím související působnost správních úřadů, krajů a obcí a vytváří podmínky pro koordinaci a realizaci hospodářské a sociální soudržnosti“. Zákon o podpoře regionálního rozvoje odstraňuje hlavní nedostatky regionální politiky, která byla v České republice uplatňována jen omezeně a zároveň obsahuje všechny základní principy regionální politiky Evropské unie.

Důležitým dokumentem regionálního rozvoje v ČR je Strategie regionálního rozvoje České republiky, která byla vládou přijata usnesením č. 682/2000. Pro regionální politiku jsou klíčové i zákony č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), zákon č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, obcích, okresních úřadech a hlavním městě Praze a zákon č. 128/2000 Sb., o obcích. Strategie regionálního rozvoje je vždy aktualizována pro právě probíhající programové období.

Dalšími důležitými dokumenty na národní úrovni jsou Národní strategický referenční rámec (NSRR) a Národní rozvojový plán (NRP), na krajské úrovni pak jednotlivé strategie rozvoje krajů apod.

4.3 Exogenní a endogenní regionální rozvoj

V určitém územním celku je potřebné si pro vymezení rozvojového potenciálu určit základní faktory rozvoje oblasti a rozlišit je na faktory vnější - exogenní a faktory vnitřní, které vycházejí z vlastního potenciálu - endogenní.

Od 70. let 20. století se v regionálním rozvoji pomalu prosazuje endogenní přístup, dříve převládal přístup exogenní. V praxi regionálního rozvoje nestojí tyto dva přístupy v zásadní opozici. Soudobá tendence zdůrazňuje mobilizaci vnitřních zdrojů, a to všech integrovaných zdrojů technologického, hospodářského, technického, sociálního a kulturního charakteru - jedná se o přístup endogenní (Hudečková, 2008, s. 84).

O strategii endogenního regionální rozvoje je první zmínka již v roce 1970, kdy začala regionální politika hledat nové strategie pro rozvojové země. Přístup dokumentuje Corkská deklarace v listopadu 1996,² kdy v budoucnu musí regionální politika a programy počítat s teritoriem a prostorem. Mezi hlavní body patří zvažování prostoru a území, nezbytnost participace regionálních zájmových skupin a rozvoj regionálních rozvojových potenciálů. V pojetí endogenního integrovaného rozvoje není prostor jen oblastí, kdy vzdálenost mezi vesnicemi určuje výměnu zboží nebo nákladů. Území představuje soubor sociálních vztahů, je to místo, kde jsou na sebe navrstveny místní kulturní a jiné nepřenositelné lokální rysy. Region může podporovat svůj vlastní pokrok tehdy, vezme-li při plánování územního rozvoje v úvahu především místní podmínky. Území, na něž se zaměří všechna rozvojová opatření, můžeme vidět jako produkt všech druhů zájmů územní komunity (Jehle, 1998, s. 12).

K překonání regionálních nerovností pomocí aktivizace endogenních potenciálů se používají čtyři významné přístupy (Schaeztl, Schroers, Djumbrovits in Jehle, 1998, s. 12):

- dle prvního přístupu musí být překonávány překážky endogenního rozvoje. Je založen na předpokladu, že v regionu jsou jen skromné faktory potenciálu. Faktor, který limituje rozvoj, je analogický nejnedostupnějšímu faktoru v produkční teorii, protože také limituje plné využití ostatních faktorů, které jsou plně dostupné
- druhý přístup vychází z nutnosti využívání specifických regionálních vloh a talentů. Zde je důležité identifikovat ty potenciály, které poskytují regionům absolutní a relativní výhody vzhledem k jiným regionům
- třetí přístup předpokládá, že intraregionální a intrasektorová síť ekonomických, sociologických a politických aktivit podporuje optimální využití endogenního potenciálu

---

² Corkská deklarace - ve dnech 7.-9.11.1996 v Corku (Irsko) se uskutečnila konference zemí Evropské unie o rozvoji venkova. Program rozvoje venkova byl určen v 10 bodech.

- ve čtvrtém přístupu je strategie zaměřena na změnu institucionálních podmínek ve smyslu zlepšení a rozšíření autonomie na subnárodní úrovni, rovněž legislativa musí být upravena (Jehle, 1998, s. 12-13).

Dále bude v textu podrobněji nahlížen oděv jako součást lokální kultury, který již byl zmíněn ve vymezení teoretického rámce (viz kapitola 3, s. 15).

5 Lidový oděv jako projev lokální kultury

V kapitole 3, která se zabývá vymezením základních pojmů sledované problematiky, bylo již zmíněno, že kultura představuje soubor hodnot, norem, vzorců chování, znalostí a dovedností a také živé umění nebo nehmotné kulturní dědictví, které se šíří v prostoru a čase. *„Projevy lidové kultury jsou významnými prvky historické paměti každého území“* (Patočka, Heřmanová, 2008, s. 27).

Tradičním lidovým prvkem lidové kultury v lokalitě Chodsko je právě lidový oděv - kroj, kterým se bude dále zabývat tato práce.

Lidová kultura obsahuje prvky hmotné - např. malby na skle, keramika, malovaný nábytek, hudební nástroje, oděvy. Rovněž prvky nehmotné - lidová slovesnost, tanec, hudba, obyčeje a zvyky, výrobní technologie apod.

„V projevech lidové kultury se uchovávají a z generace na generaci přenášejí místně i regionálně vymezené zkušenosti každodenního materiálního i duchovního života, povědomí sounáležitosti s obcí, regionem nebo státem“. Mezi regiony, kde se dodnes uchovaly tradiční prvky lidové kultury patří i Chodsko (Heřmanová, Patočka, 2008, s. 28). Významným faktorem ovlivňující kulturní vývoj v určité lokalitě je kulturní potenciál daného území, který se projevuje jako specifické podmínky životního stylu. Sociokulturní potenciál podmiňuje schopnost a možnost vývoje kultury v dané lokalitě a vyplývá především z podmínek života na daném území (Heřmanová, Patočka, 2008, s. 25).

Lokalita se vyznačuje určitou kulturou, zvyky, tradicemi a od jiné lokality se tímto zároveň odlišuje. O lokalitě lze dle Giddense hovořit jako o prostoru, místě lokalizovaném sociálními interakcemi, při které rutinní chování a praktiky aktérů strukturují prostor a vytvářejí i jeho charakter (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 146).

5.1 Město a venkov

Základním rozdílem mezi městem a venkovem je především to, že s městem je spojována rychlost, spěch, přesný lineární čas měřený hodinami, racionalita, ulice zaplněné lidmi a dopravními prostředky, technická civilizace, kavárny, kina, průmysl, služby apod. Venkov, to je naopak pomalost, rozvážnost, nepřesný cyklický přírodní čas, příroda, zemědělství, emocionalita, romantika. Je symbolem tradiční předmoderní společnosti, moderní město symbolizuje moderní společnost. Městský způsob života se v průběhu modernizace společnosti přenáší i na venkov (Kubátová, 2010, s. 160).

5.1.1 Městský a venkovský způsob života

Helena Kubátová se ve své publikaci „Sociologie životního způsobu“ zamýšlí nad rozdíly mezi městským a venkovským způsobem života. Moderní město je symbolem moderní společnosti. Počátky existence moderního města můžeme umístit přibližně do první poloviny 19. století, kdy začala industrializace, se kterou bylo město až do konce 20. století spojeno. Město lze charakterizovat za pomoci několika atributů: peněžní hospodářství, velký počet lidí a rozvinutá dělba práce, která vede k vysoké profesní specializaci. Velkoměstská individualita je založena na intelektuálním duševním životě. Velkoměstský člověk na rozdíl od venkovana nereaguje emocionálně, ale především rozumově. Městský člověk zaujímá k lidem lhostejný postoj, rezervovaný, který provází vzájemná cizota. Rezervovanost ale poskytuje určitou míru osobní svobody, kterou člověk na venkově mít nemůže, neboť je neustále osobně sociálně kontrolován rodinou, náboženským společenstvím, sousedy, apod. Život ve městě je na jedné straně osamělý, na straně druhé člověka netísni osobním dohledem druhých, poskytuje prostor pro utvoření individuality. Každá kulturní forma, ať už je to velkoměsto, kultura nebo móda, se vyznačuje protikladem mezi stabilitou a změnou, pevnými pravidly a spontánním životem (Kubátová, 2010, s. 171-172)³.

---

³ Společnost, která předcházela společnosti moderní, nazýváme společností tradiční nebo také společností zemědělskou. Byla to společnost, která má počátky v době, kdy se lidé trvale usídlili a přestali kočovat. Celý rok na venkově byl podřízen přírodnímu cyklu, náboženskému cyklu, lidé žili v souladu s přírodním cyklickým časem. Venkov nabízí širokou škálu podnětů, které ve městě chybí a nebo se musí složitě kompenzovat. Důležitá je také tvořivost na venkově, spojená se základními životními činnostmi. Venkov má strukturu domova, který je promyšlenou spoluprací na sebe navazujících generací lidí, kteří se znají a spoléhají na sebe navzájem (Kubátová, 2010, s. 160-164).

5.2 Historie oblékání a móda

Móda jako oblast podnikání má svůj počátek v Paříži v 70. letech 17. století a je spojena s nejvyššími společenskými třídami. „*To, že je móda forma, se pozná podle její protikladnosti. „Móda je na jedné straně napodobením, vede k uniformitě, ovšem současně uspokojuje i potřebu rozdílnosti. Móda je účelnou sociální formou, protože poskytuje člověku schéma, jehož pomocí může doložit poslušnost vůči obecným sociálním normám. Na druhé straně však člověk svou poslušností vůči normám získává svobodu, protože ji může uplatnit na niternější a podstatnější stránky svého života.*„ (Simmel, 1997, s. 100 - 122 in Kubátová, 2010, s. 195).

Pro velkoměsto je typická rychlá změna dojmů, vztahů, paradoxní spojení individualizace, stěsnanost lidí. Zrychluje se proces, každá vyšší třída opouští módu v tom okamžiku, kdy se jí zmocňuje vrstva střední. Dělnická třída se vyznačuje vkusem nutnosti - vkusem řízeným potřebou. To znamená, že formu podřizuje funkci, odmítá oddělovat estetické vnímání od praktických zájmů a umění od každodenního života (Kubátová, 2010, s. 195 - 199).

Móda symbolizuje odchod ze světa tradice - tzn. proměnu tradiční společnosti ve společnost moderní. Tradiční společnost byla zaměřena na udržování a dodržování tradic a zvyků. Zatímco s moderní společností je spojena novost, opouštění tradic a je kladen důraz na přítomnost (Kubátová, 2010, s. 200 - 201).

„Nejsnazším prvním krokem k sociálnímu vzestupu bývá vnější napodobení toho nejnápadnějšího, co je nejsnáze dosažené, tj. obleku, které bývá podporováno vždy i chlubitostí člověka a snahou ukázat se” (Stránská, 1950, s. 24).

5.3 Historie a vývoj lidového oděvu v lokalitě Chodsko

Lidový oděv - kroj, je součástí hmotné kultury a utvářel se v rozdílných oblastech České republiky velmi různorodě. Chodsko je jedinou oblastí Čech, kde se dosud udržel lidový oděv a nejnámějším, nejčastěji popisovaným krojem v Čechách. Do povědomí se dostal

díky našim předním malířům, jako byl J. Špillar, F. Velc, V. Malý, a spisovatelům Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena.

Chodský kroj ve 40. letech 19. století popsala Božena Němcová. Byla skvělou pozorovatelkou, která se zajímala o své okolí. V díle „Obrazy z okolí domažlického“ národu připomněla zvyky, obyčeje, kroje, ale také hospodářské a sociální poměry rázovitých Chodů. Její zájem o Chodsko byl obrovský a díky svým dílům probudila obecný zájem veřejnosti o tuto oblast. Karel Jaromír Erben přijel na Chodsko již jako známý sběratel, zajímající se o lidovou píseň a pohádky. Všiml si především lidového oděvu a výsledek jeho pobytu na Chodsku je shrnut v jeho velmi kvalitní práci „Popis krojů lidu selského“, který byl otištěn v Květech roku 1867. K.J. Erben byl vlastně první, kdo na tento rázovitý kraj upozornil a obrátil k němu pozornost badatelů. Starý „bulácký“ kroj ještě na počátku 19. století nesl prvky renesanční (Kurcová, Nejd, 2005).

5.3.1 Vývoj a proměny chodského kroje

Podoba chodského kroje je známá díky národopisnému bádání Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena. Božena Němcová zachytila řadu změn, např. to, že mladší generace žen vnášela do oblékání kroje novinky, odložily se studené a nepohodlné černé sukně, namísto kterých přijaly sukně vlněné - „šerky“. Ženy odkládaly čepce tzv. „koláče“⁴ jako pokrývku hlavy a začaly užívat šátky.

Především se od sebe začaly výrazně odlišovat dva regionální typy kroje. Kroj „dolního“ Chodska, který byl celkově bohatší, kdy silueta ženského kroje byla orientovaná nad pas. Kroj „horního“ Chodska si zachovával archaický ráz a ženský kroj byl orientován do pasu a tak je tomu dodnes.

---

⁴ Čepce, nazývaný „koláč“ byla netradiční pokrývka hlavy, která představuje obřadní součást chodského kroje. Zhotovoval se z bílého hrubšího plátna, zdobený geometrickou výšivkou z černých nití. V zadní části je vložena bílá krajka. Čepce držel svůj typický tvar díky vložce z prutu obaleného koudelí a omotaného látkou (název „kotě“). Čepce „koláč“ je část kroje která téměř vymizela (Kumperová, 2011, s. 85).

Od konce 19.století se na „dolním“ Chodsku výrazně rozvíjela bohatá barevná výšivka. *„Ta chodská je zcela unikátní, neboť patří k nejpestřejším výšivkám na českých soukenných krojových součástkách”* (Kurcová, Nejd, 2005).

Přibližně kolem roku 1900 se objevil nový typ oděvu, tzv. „půvėdkový” (odėv, který se nosil odpoledne po obėdě) sváteční a všední formy kroje v barvách podle období roku. Typickým znakem chodského ženského kroje jsou černé šátky s kvėtinovým vzorem, který je někdy nazýván „obilné pole”. Ručně se tento vzor začal vyšívát až kolem roku 1910, do té doby se nosily černé šátky s tištěnými vzory nebo strojovou výšivkou. V oblasti „horního” Chodska došlo k výrazné obnově kroje až ve 30. letech 20. století. Před tím na kraj působil vliv německý, především na svatební odėv ženský.

Chodský kraj nechyběl ani při významných událostech, kterou bylo např. položení základního kamene Národního divadla v Praze roku 1868, kdy měli Chodové jako jediní autentický kraj. Například na pouť sv. Jana Nepomuckého do Prahy, Svatou Horu u Příbrami apod. se vypravovaly zvláštní vlaky s delegací krojovaných Chodů.

Mužský kraj pomalu začal zanikat a byl nahrazován odėvem civilním. Ještě kolem roku 1950 muži nosili při svátečních příležitostech krojovou košili s vyšívanou náprsenkou. V mužském kroji objevíme i několik jedinečných kusů, nejznámější je „šerka”, kabát zhotovený ze silné hnědé nebo bělavé látky. Staré kalhoty nahradily nové, rezné košile byly nahrazeny bavlněnými, s výšivkou. Znakem Choda - muže byla hůl „čakan“, zakončená sekyrkou a háčkem, pobitá v horní části cvočky. Byla jakýmsi vyznamenáním pro hlavu rodiny a památkou na někdejší strážní službu (Voděrová, 2011).

„Tradice lidového odėvu zůstává na Chodsku velmi živá dodnes. V některých obcích oblékají starší ženy kraj denně, nejen jako sváteční odėv, ale i jako všední oblečení” (Voděrová, 2011).

Chodský kroj se přesunul především do pozice svátečního oděvu, který je možné v současnosti spatřit u místních národopisných souborů, předvádějících chodské zvyky při folklórních vystoupeních.

Kapitola 5 se věnuje vývoji a proměně chodského kroje, jako prvku hmotné kultury. Lidový oděv v lokalitě Chodsko se vyvíjel s módou, která symbolizuje odchod ze světa tradice (Kubátová, 2010), ale i přes jeho proměnu a vývoj se v této oblasti České republiky udržel dodnes. Po nastudování literatury (viz kapitola 3 a 4) a zjištění základních poznatků o tradičním chodském oděvu, bude následující kapitola věnována komparaci nejvýraznějších prvků mužského a ženského kroje dolního a horního Chodska z hlediska příslušnosti ke konkrétní lokalitě.

6 Komparativní analýza lidového oděvu dolního a horního Chodska z hlediska příslušnosti ke konkrétní lokalitě

6.1 Vymezení zkoumané lokality a její stručná historie

Plzeňský kraj o rozloze 7561 km² je tvořen 7 bývalými okresy (Klatovy, Plzeň - jih, Plzeň - město, Plzeň - sever, Rokycany, Tachov a Domažlice) a řadí se mezi kraje s nejnižší hustotou obyvatelstva. Okres Domažlice sousedí na západě a jihozápadě se Spolkovou republikou Německo, v severní části s okresem Tachov, na východě a jihu s okresem Klatovy a severovýchodě s okresem Plzeň - jih. S počtem obyvatel (60 596 - stav k 31. 12. 2009) a hustotou obyvatelstva (54 osob na km²) se řadí na páté místo v Plzeňském kraji. Z geografického hlediska je převážná část okresu tvořena zvlněnou pahorkatinou s nadmořskou výškou kolem 450 m. Jihozápadní část okresu vyplňuje Všerubský průsmyk, který odděluje Český les a Šumavu. Všerubský průsmyk se skládá ze Všerubské brány a Kdyňské brázdy, které přecházejí na severu a severovýchodě v Chodskou pahorkatinu (ČSÚ, 2012).

Název Chodsko, který vznikl až ve 2. polovině 19. století byl odvozen od jmen obyvatel této lokality - Chodů. Úkolem Chodů bylo střežit hranice země, kterými procházela důležitá stezka z německého Řezna, přes město Cham, Waldmünchen, Klenčí pod Čerchovem až do Domažlic, a pak dále do Prahy. Chodové chránili hranice země ozbrojeni čakanou, sekýrou, a na strážích jim pomáhal pes. Za svoji významnou službu využívali různých práv, svobod a privilegií, např. od krále Jana Lucemburského. V letech 1325 - 1612 získali 24 privilegií od českých panovníků stvrzujících jejich výsady. V 16. století, vznikem a rozvojem armády, začal upadat význam Chodů jako strážců hranic a postupně jim byla rušena privilegia, práva a výsady (Kalousová, 2011, s. 5 - 6).

Lokalita „Chodsko se dělí na horní a dolní, jednotlivé části se liší zejména v kroji, což je důsledek dřívějších ekonomických rozdílů. Původních jedenáct svobodných chodských vsí, jejichž obyvatelé byli poddaní pouze králi, tvoří Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Chodov, Újezd, Draženov, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Pocínovice a Chodská Lhota” (Kalousová, 2011, s. 5).

Pro Chody byl tradiční lidový oděv - kroj, prosté nebo sváteční oblečení, které se vyvíjelo, měnily se barvy, materiál, názvosloví a také bylo ovlivněno módou. „*Jedním z výtvorů našich předků žijících na Chodsku je kroj, je symbolem místní lidové kultury, jeho vzhled a význam se během staletí měnily a utvářely. I do dnešních dnů přináší kroj svoje poselství*” (Kalousová, 2011, s. 3).

6.2 Tradiční oděv – chodský kroj

Vzhledem nepatřil chodský kroj k nejhonosnějším, nebyl tak ozdobný jako kroje z jiných částí Čech, jeho význam je především v tom, že si i přes časový vývoj zachoval mnohé základní rysy a jako jeden z mála se udržel až do dnešních dnů.

V Čechách, díky příznivějším hospodářským poměrům, rozvoji textilní výroby během 19. století, se začal lidový oděv výrazně měnit. Postupně se začal stírat rozdíl mezi venkovským a městským oblečením, a proto začal lidový oděv postupně upadat a mizet. Především koncem 30. a 40. let 19. století se začaly od sebe výrazněji odlišovat typy kroje „dolního“ od typu kroje „horního“ Chodska (Kumperová, 2010, s. 5).

Dolní část Chodska, je vymezena vesnicemi kolem města Domažlice (Mrákov, Klíčov, Tlumačov, Újezd, Stráž, Draženov, Pocinovice, Lhota), kde kroj byl mnohem bohatší, zdobenější a byl orientovaný nad pás. Horní část Chodska, jsou obce kolem Postřekova (Díly, Klenčí pod Čechovem, Chodov, Trhanov, Pec), kde měl kroj jednodušší formu a orientoval se do pasu. Mimo těchto dvou typů kroje existoval ještě třetí typ, staňkovský, který přebíral prvky městské módy ze sousedního Chotěšovska a Klatovska (Kurcová, Nejd, 2005).

6.2.1 Tradiční oděv „dolního“ Chodska

Dolní Chodsko leží v horském pásmu Českého lesa a Šumavy. Tato oblast, která byla nazývána jako „dolní“ Chodsko, se vyznačovala příznivějšími podmínkami pro rozvoj zemědělství oproti Chodsku hornímu. Oblast byla celkově bohatší a to se projevovalo ve všech oblastech tradiční kultury, ať se jednalo o výrobu keramiky, architekturu, zvyky

a tradice, ale také v tradičním oděvu. Kroj této oblasti se vyznačoval především tím že měl bohatší a zdobnější výšivku, disponoval řadou ozdobných prvků bižuterie, na rozdíl od kroje Chodska „horního“, který je chudší a postrádá tyto ozdobné detaily. Zdejší obyvatelé rovněž působí rozvážněji a klidněji.

Typ kroje „dolního“ Chodska se také objevoval a nosil v obci Havlovice, Bořice, Zahořany, Milavče a Pasečnice. Kroj do této lokality přinesly ze svých domovů přivdané ženy. Lidový oděv - kroj byl poměrně finančně nákladný a pořizovaly si ho výhradně majetnější městske ženy, které ho pak prezentovaly při různých významných slavnostech, poutích, oblékaly ho při národopisných slavnostech (Kumperová, 2010, s. 6).

6.2.2 Tradiční oděv „horního“ Chodska

V podhorském regionu „horního“ Chodska se zemědělství příliš nedařilo, lidé se více věnovali řemeslům - výrobě a malbě keramiky (Klenčí pod Čechovem, Postřekov). Lidé v této oblasti byli chudší, drželi více při sobě. Toto vše se promítalo i do tradičního lidového oděvu této lokality, kroj byl méně zdobný, působil chudším dojmem. I přesto, že obyvatelé zdejšího regionu byli chudší než ti z „dolního“ Chodska, často se veselili, měli rádi hudbu, tanec a povahově byli temperamentnější.

Koncem 19. století nutila špatná hospodářská situace v tomto regionu zdejší obyvatele přijímat výhodnější zaměstnání v sousedních bavorských městech. Odchodem za novou práci přispěli nejen k zlepšení své finanční situace, ale také s sebou převzali i nové módní prvky. Především mladé dívky přijaly bavorský kroj jako moderní směr v oblékání a jako vybočení ze současného tradičního „usedlého“ kroje. Novinkou v materiálech se stal brokát, který byl neobvyklých vzorů. I když toto vše bylo zpočátku kritizováno starší generací, udržela se tato móda více jak 40 let (Kumperová, 2010, s. 30).

6.3 Komparace nejvýraznějších prvků ženského a mužského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska

Již v úvodu této práce, konkrétně v kapitole 3 - vymezení základních pojmů a teoretického stavu sledované problematiky, je rozdělen chodský kroj na několik základních variant, primárně dle věku a pohlaví, ačkoli rozčlenění je z různých úhlů pohledu mnohem rozmanitější (rodinná či výroční obřadnost, pracovní kroje, sváteční, letní či zimní kroje atd.).

Cílem práce je vzájemná komparace vybraných prvků mužského a ženského svátečního kroje. Vzhledem k vymezenému rozsahu pro bakalářskou práci, není možné srovnávat kroj dětský, ani další rozmanité druhy (viz výše), ale práce a cíl se zaměřuje pouze na sváteční ženský a mužský kroj dolního a horního Chodska. Výběr srovnávaných částí byl proveden na základě studia literatury (Kumperová, 2010, Kalousová, 2011). Jedná se o ty části kroje, které viditelně odlišují nebo naopak ztotožňují kroje z obou vymezených lokalit (dolní a horní Chodsko).

Pro komparaci byla použita kritéria, které jsou srovnávané v níže uvedených tabulkách, zvlášť pro mužský a zvlášť pro ženský kroj. Celý kroj je rozdělen na část - hlavy, horní část těla a dolní část těla, obuv a doplňky.

6.3.1 Komparace ženského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska

Ženský kroj sváteční se skládá z šátku na hlavu (dolní Chodsko šátek „plena“), spodní plátěné košile, rukávců, šátku na krk, živůtku „lajblíku“, spodničky, sukně „šerky“, zástěry „fěrtochu“, kabátku, punčoch, bot a šátečku do ruky.

Tabulka 2 - Ženský sváteční kroj - hlava

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
šátek	šátek	výšivka	bohatá výšivka	jemná vlna,bavlna	jemná vlna,bavlna
x	hřeben	x	použitý pod šátek	x	rohovina
x	plena	x	nosila se přes šátek	x	jemné bílé plátno

Zdroj: vlastní zpracování

Pokrývka hlavy u ženského kroje, tzn. **šátek**, byla téměř totožná pro „horní“ i „dolní“ Chodsko. Šátek na hlavu je černé barvy, o rozměrech 120 x 120 cm, materiál je bavlněný klot, nebo dražší materiály z jemné vlny. Starší šátky byly vyšívány strojem, později přišla na řadu bohatá ruční výšivka ve dvou protilehlých cípech. Výšivka je provedena hedvábím v barvě zelené, červené, žluté, bílé a zlatě žluté. Nejčastější vzor na šátku jsou růže a velké listy, kde je užito způsobu, který nese název „malba jehlou“, tím se docílí přechodu barev ve stínování. Na lemech šátku, v místě výšivky, jsou vázány třásně, asi 20 cm dlouhé. Ve vázání šátku se lokality na „horním“ a „dolním“ Chodsku liší. Pod šátek se na „dolním“ Chodsku používá hřeben, který se zasune do stočených vlasů tak, aby jeho ostré hrany trčely výrazně pod šátkem. Proto uvázání šátku bez hřebenu je složitější a vyžaduje zručnost a dobré znalosti, jinak je pokažen celý ráz kroje. Šátek zvaný „**plena**“ se na hlavu váže přes šátek černý, a to pouze na „dolním“ Chodsku. Plena je zhotovena z jemného bílého plátna, je doplněna paličkovanou krajkou a ruční bílou výšivkou.

Tabulka 3 - Ženský sváteční kroj - horní část těla

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
rukávce	rukávce	široké rukávy, sahající k zápěstí	rukávy zvednuté do výšky, zapínání na malé knoflíčky	jemné plátno	jemné plátno
spodní košile	spodní košile	zavazování na tkanici u krku	zapínání na 2 knoflíčky, krátké rukávy	jemný šifon	bílé plátno
šátek na krk	šátek na krk	nepodkládá se tylovým šátečkem	pod šátek se podkládá tylový šáteček	hedvábí	hedvábí
živůtek „lajblík“	živůtek „lajblík“	sahá k pasu, zapínání na 2 knoflíčky	velmi krátký, dosahuje nad pas, zapínání na dva háčky	květovaný atlas	brokát
kabátek	kabátek	prostý vzhled, zapínání na 2 háčky, sahá do pasu	zdobený výšivkou, vpředu našité knoflíčky, svazuje se stuhou	sukno	vlněné sukno

Zdroj: vlastní zpracování

Rukávce na svátečním kroji jsou ušity z jemného bílého plátna, typické pro ně je silné škrobení tekutým škrobem (v minulosti používaný škrob rýžový), žehlit se musejí ještě vlhké. Rozdíl mezi rukávci „horního“ a „dolního“ Chodska je viditelný na první pohled. U „horního“ Chodska jsou rukávce široké, sahají k zápěstí a jen mírně naškrobené, oproti tomu na „dolním“ Chodsku jsou po oblečení zvednuté a zalomené vysoko nad rameny. Aby se uchránily rukávce před zašpiněním, oblékala se pod ně **spodní košile**. Ke svátečnímu kroji bezesporu patří hedvábný **šátek na krk**, o rozměru 90 x 90 cm,

složený na krku do trojúhelníku. Šátky mají ručně vázané třásně dlouhé asi 15 cm (dříve byly třásně kratší). Na „dolním” Chodsku se šátek podkládá navíc trojcípým **hedvábným šátkem** z bílého tylu, který má chránit před zašpiněním. Hedvábný šátek téměř zakryje celou bohatou výšivku „lajblíku”, na prsou se sepne špendlíkem „blunkou”. Šátek bílý, tylový je charakteristický pouze pro část Chodska „dolního”. **Živůtek „lajblík”** sahá v oblasti „horního” Chodska do pasu se zapínáním vpředu na dva knoflíčky. Oproti tomu v „dolním” Chodsku sahá nad pás se zapínáním na háčky vpředu. Na zadní straně „lajblíku” jsou našity plátěné válečky vyplněné senem tzv. „jelita”, které přidrží sukň nad pasem nebo v pase. **Kabátek** na „dolním” Chodsku je velmi krátký, nedosahuje k pasu, šije se z tmavě modrého vlněného sukna. Pokud se obléká ke svátečnímu kroji, pak se místo rukávců oblékají košile s krátkým nebo dlouhým rukávem. Kabátek na „dolním” Chodsku je zdoben výšivkou, pro ženy představoval vysokou hodnotu a dědil se. V oblasti „horního” Chodska má kabátek barvu tmavou, bez výšivky. Široký límec spodní košile sahal ven z kabátku až na záda.

Tabulka 4 - Ženský sváteční kroj - dolní část těla

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
sukně „šerka”	sukně „šerka”	lemovaná stuhou, v zadní části připnutá špendlíky, aby držela v pase	našité tkalouny v pase, používané jako šle přes ramena, ve spodní části lemovaná zelenou stuhou	vlněné sukno	vlněné sukno
zástěra "fěrtoch"	zástěra "fěrtoch"	x	dolní okraj obšitý krajkou	hedvábí	hedvábí, brokát
spodnička	spodnička „voblečka”	jedna spodnička	dvě a více spodniček	hrubé rezné plátno	hrubé rezné plátno

Zdroj: vlastní zpracování

Sváteční **sukně „šerka”** má různé barvy (jasně červená, světle fialově červená, švestkově modrá, tmavě modrá apod.). Její volba závisela na jednotlivých obdobích církevního roku. Střihem a materiálem jsou v obou lokalitách totožné, liší se pouze v pásání, u „šerky” na „dolním” Chodsku jsou v pase přišité tkalounky jako šle přes ramena, aby na nich sukně držela, neboť silueta kroje v této lokalitě je orientovaná nad pás. Ve spodní části je „šerka” ozdobena stejně v obou lokalitách, ale její lem je v „dolním” Chodsku zelený. To je jeden z drobných rozdílů krojů těchto lokalit. Pod sukň se oblékají **spodničky**. **Zástěra**

„**fěrtoch**“ se převazuje „pantlem“ s květinovým vzorem, vzadu jeho konce splývají přes zástěru. Na „dolním“ Chodsku je spodní lem obšitý krajkou.

Tabulka 5 - Ženský sváteční kroj - doplňky, obuv

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
šáteček do ruky	šáteček do ruky	užitý zřídka, nevýrazná výšivka	nezbytná součást kroje, bohatá výšivka	jemný šifon	jemný šifon
punčochy	punčochy	bílá barva	červená barva	vlna	vlna
boty	boty „bůtky“	hladké, polovy- soký podpatek, černé barvy	černé barvy, bohatě zdobené, polovysoký podpatek,	kůže	kůže, samet
x	spínátko „blunka“	x	spíná šátek na prsou	x	cín, sklo, plech

Zdroj: vlastní zpracování

Nezbytným doplňkem ženského svátečního kroje na „dolním“ Chodsku je **šáteček do ruky**, o velikosti 40 x 40 cm, složený do cípu. Ušitý je z jemného bílého plátna a zdoben bohatou ruční výšivkou, která závisí především na zručnosti autorky. Ženy z „horního“ Chodska si jej braly pouze zřídka a šáteček zdobila nevýrazná výšivka. Na nohou nosí **punčochy**, zde se barva liší, na „horním“ Chodsku barva bílá a na „dolním“ Chodsku barva červená. Celý sváteční kroj uzavírají **boty** („bůtky“) černé barvy, s mírně zdviženou špičkou. Bohatě vyšíváné, vykládané červeným sukнем a ozdůbkami jsou typické pro „dolní“ Chodsko. V jednodušší formě, hladké, jsou nošeny v oblasti „horního“ Chodska. Jedna z ozdůbek, která slouží jako spínací špendlík je tzv. „**blunka**“, která se zapíchne do šátku na krk, na prsou přeloženého dvěma cípy (o kterém je zmiňováno výše).

6.3.2 Komparace mužského svátečního kroje „horního“ a „dolního“ Chodska

Mužský kroj sváteční

Mužský sváteční kroj prošel opačným vývojem než kroj ženský, nerozvíjel se, ale spíše pozvolna zanikal. Poslední krojovou součástí, která zůstala v mužských civilních šatech zachována, je bílá plátěná vyšíváné košile (Kumperová, 2010, s. 49).

Mužský kroj sváteční se skládá z čepice „vydrovky“, černého klobouku širáku, hedvábného šátku na krk, košile, kalhot „praštěnek“, vesty, kazajky, dlouhého kabátu „ženícího“, kabátu bílého „šerkováku“, punčoch, kožených bot, hole „čakana“.

Tabulka 6 - Mužský sváteční kroj - hlava

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
čepice „vydrovka“	čepice „vydrovka“	x	x	samet, kožešina	samet,kožešina
klobouk	klobouk	ženatí muži	ženatí muži	plst'	plst'

Zdroj: vlastní zpracování

Pokryvku hlavy mužů z „horního“ i „dolního“ Chodska tvoří **čepice „vydrovka“** a **klobouk** širák. Čepice je ušita z šesti dílů zeleného sametu, na vrcholu je hedvábný střapec, okraj je lemován kožešinou z vydry (od toho název – vydrovka). Klobouk širák se zhotovuje z plstě, na hlavě ho přidržují kožené pásky vedené pod bradou. Klobouk je především pokrývkou hlavy ženatého muže.

Tabulka 7 - Mužský sváteční kroj - horní část těla

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
košile	košile	výšivka pouze na límci, manžetách	výšivka na prsou s geometrickými ornamenty na ramenou	jemné plátno	jemné plátno
šátek na krk	šátek na krk	x	x	hedvábí	hedvábí
vesta	vesta	bez výšivky	bohatá výšivka	modré sukno	modré sukno
kazajka	kazajka	bez výšivky	bohatá výšivka	modré sukno	modré sukno
kabát	kabát	bez výšivky	výšivka		
kabát „šerkovák“	kabát „šerkovák“	pouze černé lemování	bohatá výšivka	šerkovina (tkanina ze lnu a vlny)	šerkovina (tkanina za lnu a vlny)

Zdroj: vlastní zpracování

Mužská **košile** je ušitá z jemného bílého plátna, má rovný střih a vsazené širší rukávy. Košile se odlišuje pouze ve výšivce. Na „horním“ Chodsku jsou vyšívané manžety a límec, na „dolním“ Chodsku je navíc bohatě vyšívaná náprsenka geometrickými a rostlinnými ornamenty. Jako doplněk košile se vázal na krk malý hedvábný kostkovaný **šátek** s třásněmi po obvodu. **Vesta** se u obou lokalit shoduje ve střihu, rozdílná je pouze ve výšivce, která je bohatá v „dolním“ Chodsku, horní“ Chodsko ji postrádá. Přední část je zdobená mosaznými knoflíky, kde se pouze dva dolní knoflíky zapínají, ostatní slouží

jako ozdoba. **Kazajka** je ušita ze stejného materiálu jako vesta, podložená červeným sukнем. Na „horním” i „dolním” Chodsku jsou kazajky střihově shodné, ale opět bohatá Vicka je u „dolního” Chodska. Dlouhý ženící **kabát** byl určen pro ženicha a jako sváteční kroj ženatým mužům ke svátečním příležitostem. Kabát je ušitý z tmavého modrého sukna, je velmi dlouhý, zdobený výšivkou na límci, okrajích rukávů a na lopatkách. Vpředu jej zdobí mosazné knoflíky a dlouhé barevné stuhy na levé straně. Odlišnosti jsou opět jako u vesty a kazajky, ve výšivce, kdy je bohatě využita na „dolním” Chodsku také na kabátu. Zcela střihově shodné jsou rovněž **kabáty „šerkováky”**, ušité z materiálu šerkoviny (tkanina z vlny a lnu) a určeny výhradně do šatníku starších mužů. Ve svátečním mužském kroji „dolního” Chodska je kabát „šerkovák” zdoben bílou a béžovou hedvábnou ruční výšivkou na límci, na zádech, vpředu vedle našitých knoflíků a na okrajích rukávů. Kabát „šerkovák” na „horním” Chodsku je bez výšivek, pouze černě lemován.

Tabulka 8 - Mužský sváteční kroj - dolní část těla

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
kalhoty	kalhoty	zapínání uprostřed poklopce, bez výšivky	zapínání na obou bocích poklopce, který je vyšitý zeleně, žlutě, nebo červeně	jelenicová kůže	jelenicová kůže
punčochy	punčochy	bílé	bílé	pletené bavlněné	pletené bavlněné

Zdroj: vlastní zpracování

Kalhoty jsou ušité z jelenicové kůže, nověji se šijí ze žlutého plátna nebo klotu. Délka sahá pod kolena a jsou stažené tkalounem protaženým tunýlkem. Kalhoty se stahují pod kolena ozdobně prosekávanými řemínky „išťerkami”. Rozdíl v kalhotách je v zapínání. Na „dolním” Chodsku se kalhoty zapínají na obou bocích u hlubokých rozparků mosanými knoflíky a přidržují široký poklopec „padací most”. Poklopec je vyšíván žlutou, červenou nebo zelenou barvou. Na „horním” Chodsku jsou střihově shodné, jen „padací most” je užší a bez výšivky. Muži nosili k vysokým koženým holínkám, nebo černým koženým polobotkám bílé **punčochy**.

Tabulka 9 - Mužský sváteční kroj - dopňky, obuv

Název oděvu	Název oděvu	Rozdílnost x Totožnost		Použitý materiál	
		horní Chodsko	dolní Chodsko	horní Chodsko	dolní Chodsko
boty	boty	černé barvy	černé barvy	kůže	kůže
čakan	čakan	x	x	dřevo	dřevo

Zdroj: vlastní zpracování

Ke svátečnímu mužskému kroji muži obouvají **boty**, a to nízké černé střevíce nebo vysoké kožené holínky. V minulosti mužův sváteční kroj byl doplněn „čakanem“, který se z původní mohutné hole s těžkou kovanou sekerou, určenou pro osekávání větví a obranu, zmenšil na opěrnou hůl s menší sekerou, spojenou s prohnutým háčkem.

Lze konstatovat, že úrodnost, bohatost, nebo naopak chudoba a těžší životní podmínky se promítaly do podoby tradičního oděvu obou lokalit, jak „dolního“, tak „horního“ Chodska. Ženské kroje „horního“ Chodska se poměrně lépe udržovaly, měly méně částí, byly volnější, lehčí, pohodlnější a snáze se oblékaly. Na první pohled viditelný rozdíl mezi těmito dvěma typy je jeho zdobení. V lokalitě „dolní“ části Chodska jsou jednotlivé části kroje zdobené bohatou výšivkou. Zdobení výšivkou je i mužský kroj, který výšivku na „horním“ Chodsku téměř postrádá.

Tradice lidového oděvu, jeho výroba i zdobení jednotlivých součástí oděvu, byly a jsou stále dílem velmi talentovaných obyvatel horního a dolního Chodska a zůstává živá dodnes. Je mnoho těch, kteří se této práci věnují s láskou, pokorou a dodnes vyrábějí kroje nejen pro svoje potěšení, ale také pro ty, kteří kroje hrdě nosí při různých slavnostních příležitostech, oblékají je na bály a při folklórních vystoupeních, především mladá generace.

Další část této práce je věnována té části stanoveného cíle bakalářské práce, která zjišťuje, jakým způsobem je využíván kulturní potenciál ve sledované lokalitě, a to prostřednictvím udržování ruční řemeslné tradice zhotovování tradičního lidového oděvu místními obyvateli horního a dolního Chodska, kteří tak svým nadáním přispívají k rozvoji lokality Chodsko, kde se tradiční lidový oděv do dnešních dnů stále udržuje a nosí.

7 Empirické šetření o možnostech udržování ruční řemeslné tradice zhotovování lidového oděvu a o jeho nošení v lokalitě Chodsko

Empirické šetření bylo uskutečněno pomocí techniky polostandardizovaných rozhovorů. Dotazování má různé formy, dvě krajní představují dotazníky, kde je dána pevná struktura uzavřených otázek. Druhou formou jsou volné rozhovory, kde není předem dána jejich struktura - mají podobu volného vyprávění. Uprostřed těchto dvou forem je polostrukturované dotazování, které se vyznačuje určitou osnovou a velice pružným procesem získávání informací (Hendl, 2005, s. 164).

7.1 Rozhovory, sběr dat pomocí polostandardizovaných rozhovorů

V této části práce bylo použito polostandardizované dotazování (rozhovory) s těmi, kteří se podílejí na udržování ruční řemeslné tradice zhotovování lidového oděvu. Otázky byly položeny dotazovaným z lokality dolního i horního Chodska.

Šetření bylo započato začátkem ledna 2012 a probíhalo přibližně až do konce února 2012. V obou lokalitách (horního i dolního Chodska) se zhotovováním a výrobou chodského kroje, nebo jeho jednotlivých částí zabývá více obyvatel, ale pro dostatečnou analýzu stačila pouze data z rozhovorů se čtyřmi dotazovanými, vždy z každé lokality dvě ženy. Výroba chodského kroje (např. výroba čepice) není jen výsadou žen, ale zabývají se jí také muži, jako jeden z obyvatelů lokality dolního Chodska. Vzhledem k jeho pokročilému věku a špatnému zdravotnímu stavu nebyl rozhovor proveden. Dotazovanými byly ženy, které věkem zastupovaly všechny věkové kategorie. Polostandardizovaný rozhovor byl zaznamenán do papírové archy, pro lepší srozumitelnost a výstižnost není uváděn v nářečí, ale v obecné (spisovné) češtině. Rozhovory trvaly v průměru hodinu, ikdyž dotazované většinou ve svém vyprávění neodpovídaly pouze na pokládané otázky, ale uvedly i několik zajímavostí, které s tématem bakalářské práce souvisí.

Tabulka 10 - Seznam dotazovaných

Dotazovaný č.:	Iniciály	Lokalita Chodsko:	Pohlaví	Věk
1	M.L.	horní	Žena	56
2	A.H.	horní	Žena	48
3	A.V.	dolní	Žena	84
4	M.P.	dolní	Žena	35

Zdroj: vlastní zpracování

Otázky pokládáné dotazovaným:

1. Co pro Vás znamená zhotovování (výroba) kroje, a kdo Vás k této práci přivedl?
2. Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?
3. Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou, když jste začínala se zhotovováním kroje?
4. Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?
5. Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?
6. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní nošení kroje v současnosti?
7. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?

7.2 Analýza a interpretace dat

Data, která byla získaná na základě terénního šetření z polostandardizovaných rozhovorů provedených s dotazovanými ženami z lokality horního i dolního Chodska, byla pro přehlednost vložena do tabulek 11-17 a poté vyhodnocena.

Tabulka 11 - Otázka č. 1

Lokalita	Dotazovaný	Otázka:	Otázka:
Chodsko:	č. a iniciály	Co pro Vás znamená zhotovování kroje a	kdo Vás k této práci přivedl?
horní	1. M.L.	přirozená součást běžného života	moje babičky
horní	2. A.H.	záliba a potěšení	moje maminka
dolní	3. A.V.	pocit uspokojení z dobré práce	slavné švadleny sestry Bílkovy
dolní	4. M.P.	hrdost ovládat zhotovení kroje	moje babička

Zdroj: vlastní zpracování

Dotazované, které se věnují zhotovování (výrobě) kroje nebo jeho jednotlivých částí, vyrůstaly v prostředí, kde byl kroj přirozenou součástí jejich běžného života. Výroba kroje je pro dotazované nejen záliba a potěšení, ale především pocit uspokojení z dobré práce, jsou hrdé, že tuto zkušenost ovládají „... *to že občas nějaký kroj vyrobím, ve mně vzbuzuje pocit uspokojení, že naše tradiční kultura pokračuje*“ (A.V.). Zkušenosti získaly prostřednictvím starších členů rodiny (to se týká především lokality horního Chodska), nebo lidí, kteří se intenzivně zabývali zhotovováním kroje a byli tím v minulosti známí v širokém okolí. „... *kroje jsem se naučila dělat jako malá holka od slavných švadlen a vyšíváček, sester Bílkových, které bydlely nedaleko v naší vesnici. Byly to svéráné ženy, které přivedly výzdobu dolského kroje takřka k dokonalosti*“ (A.V.) .

Tabulka 12 - Otázka č. 2

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?
Chodsko:	č. a iniciály	
horní	1. M.L.	zkušenosti předávám své dceři, synovi a kamarádkám
horní	2. A.H.	zkušenosti zatím nemám komu předávat
dolní	3. A.V.	zkušenosti předávám děvčatům, které v šití krojů pokračují
dolní	4. M.P.	zkušenosti si navzájem předáváme s kolegyněmi, které šijí také kroje

Zdroj: vlastní zpracování

Zkušenosti, které dotazované ženy získaly praxí během let, kdy kroj šily, se snaží předávat dále svým potomkům „... *své zkušenosti se snažím předávat své dceři, která kroje vyšívá a synovi, který se ode mne naučil vyrábět čepice a jde mu to dobře*“ (M.L.), kteří se o tuto práci zajímají a chtějí v ní pokračovat, nebo svým známým, kteří se zajímají o lidový oděv. „... *Jsem ráda, když můžu pomoci některým děvčatům, které se kroje učí šít. Je jich hodně a z toho mám radost*“ (A.V.). Dotazovaná A.H. z oblasti horního Chodska své zkušenosti zatím nemá komu předávat „... *kroje šiju sama, rodina mou práci respektuje, ale není nikdo z rodiny komu bych práci předala a nebo ho zaučila*“ (A.H.).

Tabulka 13 - Otázka č. 3

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou když jste začínala se zhotovováním kroje?
Chodsko	č. a iniciály	
horní	1. M.L.	dostupnost materiálu dříve bez problémů, dnes objednávám v ČR i zahraničí
horní	2. A.H.	dostupnost materiálu dříve z obchodů v Domažlicích, dnes shánění složité
dolní	3. A.V.	dostupnost materiálu dříve dostupná z textilních podniků, dnes je to složité
dolní	4. M.P.	dostupnost materiálu dříve z textilních podniků, dnes shánění látek je těžké

Zdroj: vlastní zpracování

Dostupnost materiálu je v současné době, v porovnání s dobou počátků, kdy dotazované začínaly s výrobou kroje horší, a to především proto, že textilní podniky postupně zanikly. „... Zhruba tak před dvaceti lety byl materiál k dostání vcelku bez problémů, měla jsem kontakty na textilní závody v našem regionu a dost materiálu jsem nakoupila do zásoby“ (M.L.). Starší věková kategorie dotazovaných uvádí, že díky zásobám, které nashromáždily z původní textilních podniků a nebo materiál pořizovaly přímo v obchodech regionu zatím vystačí, ale postupně již nahrazují výrobu méně kvalitními materiály. Ale stále jsou podniky, které se zabývají výrobou materiálů, které jsou potřebné k výrobě jednotlivých částí kroje „...Oni existují výrobci, kteří by dokázali vše požadované vyrobit, ale v malých sériích bychom se s výrobou kroje dostali na takovou cenu, kterou by byl sotva kdo ochoten zaplatit“ (M.P.), i když jsou vzdálenější, např. je nutné objednávat z Moravy, nebo ze Slovenska.

Tabulka 14 - Otázka č. 4

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?	
Chodsko	č. a iniciály	používáte	nepoužíváte
horní	1. M.L.	používám kanafas z obce Postřekov	x
horní	2. A.H.	používám kanafas z obce Postřekov	x
dolní	3. A.V.	x	nepoužívám
dolní	4. M.P.	x	nepoužívám

Zdroj: vlastní zpracování

Materiál ze sledované lokality Chodsko, není již vzhledem k zaniklým textilním závodům k dostání. Pouze se obnovilo tkalcovství, konkrétně v oblasti horního Chodska, v obci Postřekov, kde se dnes vyrábí materiál – kanafas „... U nás v Postřekově se před lety

obnovila výroba kanafasu, takže mám zásobu materiálu, z kterého zhotovuji sukně“ (M.L.). Dříve byl materiál běžně k dostání přímo z podniků nebo obchodů v regionu, jako např. v manufakturách ve Kdyni „... plátno na košile a rukávce se ještě v dobách první republiky dělalo podomácku nebo se kupovalo v Domažlicích. Náročnější věci, jako třeba sukno, látka na „salupy“, se vyrábělo v manufakturách ve Kdyni“ (A.V.).

Tabulka 15 - Otázka č. 5

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?	
Chodsko	č. a iniciály	používám / druh výrobku	nepoužívám
horní	1. M.L.	používám kanafas z obce Postřekov ke zhotovení šatů a zástěry	x
horní	2. A.H.	používám kanafas z obce Postřekov ke zhotovení šatů	x
dolní	3. A.V.	x	nepoužívám
dolní	4. M.P.	x	nepoužívám

Zdroj: vlastní zpracování

Dotazované ženy z horního Chodska používají ke zhotovování kroje kanafas, který vyrábí tkalcovna v Postřekově, z kterého šijí část ženského oděvu typickou materiálem pro lokalitu horního Chodska (šaty). Také byla z této tkalcovny vyrobena na zakázku vlněná látka, z které se zhotovují zástěry, rovněž pro lokalitu horního Chodska. V lokalitě dolního Chodska dotazované ženy nepoužívají žádný materiál z okolí pouze nakupují v obchodech s galanterií. „... Občas nakupuji pentle, parády a bavlnky v Chodovii, ale kde se vyrábí to nevím“ (M.P.).

Tabulka 16 - Otázka č. 6

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní (všední) nošení kroje v současnosti?
Chodsko	č. a iniciály	
horní	1. M.L.	dnes ho nosí pouze staré „tety“, postupně význam zaniká
horní	2. A.H.	všední kroj již dnes téměř nikdo nenosí, pouze staré ženy
dolní	3. A.V.	všední kroj nosím místo běžného oděvu
dolní	4. M.P.	pro ženy které ho dnes nosí je to oděv pohodlný

Zdroj: vlastní zpracování

Pro jedinou z dotazovaných (A.V.) lokality dolního Chodska, má denní nošení kroje význam všedního oblečení „... My to nosíme rády, protože jsme kroj měly od dětství, skoro jsme ani jiné šaty nepoznaly“ (A.V.), ostatní dotazované denní (všední) nošení kroje

vnímají, že postupně mizí i z vesnic, kde bylo ještě před pár desítky let zcela běžné a samozřejmé, ale samy ho neoblékají „... *U nás ve vesnici všední kroj nosí jen pár starých tet, pro které je to běžné oblečení z příjemného materiálu, na které jsou zvyklé odjakživa, já sama ho nenosím*“ (M.L.). Dnes všední kroj nosí pouze málo starších žen, pro které je běžným oděvem a součástí každodenního života.

Tabulka 17 - Otázka č. 7

Lokalita	Dotazovaný	Otázka: Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?
Chodsko	č. a iniciály	
horní	1. M.L.	připomíná se tím tradice, obléká se na bály, slavnosti
horní	2. A.H.	zachování a udržení tradice na Chodsku
dolní	3. A.V.	mladá generace se tím hlásí k příslušnému regionu
dolní	4. M.P.	zachování a udržení tradice

Zdroj: vlastní zpracování

Největší význam, který představuje pro dotazované ženy z obou lokalit sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti, je především důraz na tradici, její zachování a udržení na Chodsku. A v lokalitě dolního Chodska nošení svátečního kroje představuje také lokální identitu „... *My jsme pyšné, že k Chodsku patříme. Je důležité, že i mladá generace se hlásí k příslušnosti regionu*“ (A.V.). Sváteční kroj se v obou lokalitách nosí při různých slavnostech, bálech, rodinných setkáních a oslavách „... *Já sama jsem si oblékla kroj, když jsem slavila jubileum, i zbytek mé rodiny*“ (M.L.) .

7.3 Shrnutí empirického šetření

Na Chodsku se v minulosti výrobou jednotlivých krojových součástí věnovalo více obyvatel než v současnosti. Byla to práce fyzicky méně náročná, než například práce na poli. Šitím kroje si lidé přivydělávali k zaměstnání. V povědomí lidí, žijící v lokalitě Chodsko je stále několik známých jmen těch, kteří zhotovovali kroje a svou zručností, kvalitní prací, mimořádně vynikali. K nejznámějším patřily významné národopisné osobnosti, sestry Anna a Marie Bílkovy, které se zaměřovaly na výrobu doolského kroje. Své zkušenosti předávaly dále a „vychovaly“ své pokračovatelky. Známost švadlenou byla Kateřina Královcová, která byla doporučena, aby šila chodské kroje na Národopisnou výstavu do Prahy (r. 1895). Je to jen malý výčet z velkého počtu těch, kteří se zabývali

zhotovováním tradičního lidového oděvu na Chodsku (Kumperová, 2010, s. 65). Tak, jako získávaly tyto významné osobnosti zkušenosti a předávaly je dále, tak i dnes jsou stále ti, kteří zhotovují tradiční chodský kroj a předávají své zkušenosti a tradici dále svým nástupcům.

V lokalitě horního Chodska dotazované ženy získávaly zkušenosti od rodinných příslušníků (rodičů, prarodičů), následně tyto předávají také v rámci své rodiny. Oproti lokalitě dolního Chodska, dotazované získaly zkušenosti nejen v rodině, ale také od obyvatel, kteří se v příslušné vesnici zabývali zhotovováním chodského kroje. Svě zkušenosti a dovednosti předávají rodinným příslušníkům, ale i známým, nebo těm, kteří mají zájem se této činnosti naučit. V obou výše zmiňovaných lokalitách se zhotovování kroje věnuje více obyvatel, než bylo analyzováno z rozhovorů z dotazovanými, nelze jednoznačně prokázat, zda právě v lokalitě horního nebo dolního Chodska je více či méně nástupců, věnujících se získávání a předávání zkušeností a udržení ruční řemeslné tradice zhotovování chodského kroje.

Rozdílly jsou také v dostupnosti a možnostech jak získat autentický materiál, což je především výhoda starší generace, jejichž zásobu tvoří materiály, získávané postupně během let, kdy se věnovaly šití kroje, materiály byly dostupné přímo v lokalitě Chodsko, nebo z textilních závodů v regionu, ale postupně tyto podniky zanikly. Mladší generace dotazovaných neměla vzhledem k věku takové možnosti, proto se dnes výběr materiálu pro zhotovení kroje zúžil na materiál běžně dostupný na trhu. I přes tyto překážky v dostupnosti originálního materiálu, mají dotazované z lokality horního Chodska možnost pro výrobu určitého druhu kroje (šatů a zástěry) nechat na zakázku vyrobit materiál v obnovené tkalcovně v obci Postřekov (viz výše), jehož použití je typické pouze pro část kroje užívanou a zhotovovanou v lokalitě horního Chodska.

Z rozhovorů s dotazovanými je patrné, že i přes postupný odchod starší generace žen, které nosí lidový oděv - kroj, jako běžné oblečení ve všední dny doma, nebo při práci, zanikne časem zcela jeho primární funkce, ale nezanikne jeho pozice, jako oděvu svátečního

či slavnostního. Kroj v obou lokalitách je stále oblékaný, nošený pouze již jako oděv slavnostní (např. na bály, rodinné sešlosti, sjezdy rodáků, masopust, apod).

V obou lokalitách, horního i dolního Chodska je zájem o tradiční lidový oděv – kroj, a pro zdejší obyvatele znamená především prostředek, jak udržet vztah a úctu k tradici. Významným nositelem a pokračovatelem lidových tradic na Chodsku a jeho zviditelnění i za „hranicemi“ regionu jsou národopisné soubory zastoupené v obou lokalitách (dětské, dospělé soubory). Některé typy kroje, které jsou zmiňovány v kapitole 3 vymezení základních pojmů (např. kroj svatební apod.), oblékají v současnosti pouze národopisné soubory v rámci svých vystoupení. Ve svatebním kroji jsou zachovány archaické prvky, které nelze u jiných typů kroje spatřit. Jako zajímavost lze uvést, že již několik let dotazovaná žena z lokality horního Chodska (M.L.) zhotovuje kroje pro českou menšinu v Chorvatsku ve městě Zadar. Do povědomí veřejnosti se dostává tradiční lidový oděv na Chodsku také prostřednictvím cestovního ruchu – návštěvou turistů „muzea chodských krojů“ v obci Postřekov (lokalita horního Chodska), na jehož vzniku se podílela také dotazovaná žena (M.L.) z této lokality.

V současnosti je hlavní podmínkou pro udržení tradičního prvku lidové kultury v lokalitě Chodsko - chodského kroje, především existence těch obyvatel, kteří kroje zhotovují. Analýza dat získaných empirickým šetřením, provedeného pomocí polostandardizovaných rozhovorů prokázala, že je stále mnoho těch, kteří se této práci věnují a i přes překážky, jako je dostupnost pořídit materiál, za kterých se kroj šije, tato tradice nezanikne. I v současnosti se stále učí mladí od starších a mají zájem na tom, aby se naučili zhotovovat tradiční lidový oděv stejně tak dobře jako předchůdci a současná generace zhotovitelů.

Chodský kroj se reprezentuje při Chodských slavnostech, jejichž tradice trvá již od roku 1955, které se každoročně konají koncem léta (srpen) v okresním městě Domažlice. Do města Domažlic v době konání slavností zavítá mnoho turistů nejen z České republiky, a díky národopisným souborům místních, ale také zahraničních, které jsou při slavnostech prezentovány, tuto slavnost navštíví i turisté ze zahraničí. Dále je možné zmínit masopust v obci Postřekov, kdy se této slavnosti účastní více než 90% místních obyvatel v chodském kroji, dále pak sjezdy rodáků v obci Draženov (lokalita dolního Chodska) apod.

8 Závěr

Téma bakalářské práce bylo zaměřeno na úlohu lidového oděvu v lokalitě (Chodsko), který představuje tradiční prvek lidové kultury. Obecným cílem práce bylo zhodnotit možnosti využití kulturního potenciálu, prostřednictvím sledování okolností, které vedou obyvatele lokality Chodsko k udržování ruční řemeslné tradice výroby kroje, zda předávají své zkušenosti a znalosti i další generaci, s významem obohacení a zatraktivnění lokality.

V teoretické části byly charakterizovány základní pojmy - rozvoj, region, rozvoj regionů a venkova, oděv, lidový oděv, rukodělná výroba tradičního lidového oděvu, kultura, kulturní potenciál a kulturní dědictví, které mají a nebo měly vliv na lidový oděv - chodský kroj. Součástí dosažení obecného cíle práce bylo nastudování odborné literatury, tj. odborných článků, knih ale také děl s regionální tematikou. Empirická část práce se zabývala zjišťováním, významem způsobů a možnostmi udržování ruční řemeslné tradice zhotovení chodského kroje, provedená na základě polostandardizovaných rozhovorů s obyvateli z lokality dolního a horního Chodska.

Dílním cílem práce byla vzájemná komparace ženského a mužského svátečního kroje a jeho nejvýraznějších prvků v obou výše zmiňovaných lokalitách. Výběr srovnávaných prvků byl proveden na základě odborné literatury. Jednalo se o ty části kroje, které viditelně odlišují, nebo naopak ztotožňují kroje z obou lokalit.

Stanovených cílů práce bylo dosaženo studiem odborné literatury, komparativní analýzou dokumentů o tradičním lidovém oděvu horního a dolního Chodska. Rovněž také prostřednictvím empirického šetření o možnostech udržování ruční řemeslné tradice v lokalitě Chodsko, a to technikou polostandardizovaných rozhovorů s vybranými zhotoviteli chodského kroje z obou lokalit.

Důležitým zjištěním bylo, že zájem o tradice, zvyky a jejich udržení začíná především u každého člověka, v prostředí, které je mu nejbližší a nejpřirozenější - v rodině. Děti jsou od dětství neformálně vedeny ve své rodině k osvojení tradice prostřednictvím vyprávění rodičů, prarodičů. Z výsledků empirického šetření vyplývá, že rovněž předávání zkušeností

a znalostí se zhotovením tradičního lidového oděvu začíná především v rodině a je předávána z generace na generaci, ale také těm, kteří projevují zájem o to, naučit se této práci a snahu v této tradici pokračovat „... *Dnes jsem pyšná, že jsem dokázala ovládnout umění výroby chodského kroje - se vším všudy a jsem po této stránce naprosto soběstačná*“ (M.P.). I přes nedostatky, jakými jsou např. horší dostupnost originálního materiálu k výrobě kroje, nebo téměř vymizení nošení tradičního ženského oděvu (u starší generace), tento prvek tradiční lidové kultury nezanikne ani s nástupem generace příští. Snahou obyvatel lokality Chodsko je obnova tradiční výroby látek, nebo pro zatraktivnění lokality bylo vybudováno muzeum chodských krojů v lokalitě horního Chodsko, apod. Lidé z této lokality vyznávají úctu k tradici a lpí na jejím udržování „... *Každý, kdo k nám přijde, pozná, že je na Chodsku. My jsme pyšní, že k Chodsku patříme*“ (A.V.). Důkazem toho je nošení především svátečního ženského a mužského kroje při různých slavnostech, společenských událostech, folklórních vystoupeních národopisných souborů. Zhotovování kroje je pro dotazované zálibou, kterou provozují s nadšením a přesvědčením toho, že i současná generace zachová a udrží tento tradiční prvek kultury jako „bohatství národa“ i generacím co přijdou po nich.

Rozvoj lokality se odvíjí od přístupu obyvatel a Chodsko lokalitou, která má viditelný zájem o rozvoj kultury prostřednictvím udržení a rozvoj ruční řemeslné výroby chodského kroje, bezesporu je. Z výsledků empirického šetření vyplývá, že obyvatelé v lokalitě Chodsko se i v 21. století zajímají o udržení tradice, snaží se o to, aby se chodský kroj nesmazal z povědomí a prostřednictvím zhotovování chodského kroje lokalita směřuje k využívání endogenního potenciálu, který se odvíjí především od přístupu jejich obyvatel.

Cílem této práce nebylo objasnit mechanismy, které regionální rozvoj v lokalitě Chodsko utvářejí v jejich celistvosti, ale (alespoň částečně) přispět ke sledování některých elementárních faktorů, které jsou jeho součástí. A k tomu sledování potenciálu, kterým tradiční lidový oděv jako součást lokální kultury je, bezesporu patří.

9 Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje, nástin, kritika, klasifikace*, 2002, ISBN 80-246-0384-5
- DISMAN, M., *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha 2002, dotisk 3. vydání, ISBN 80-246-0139-7
- HENDL, J., *Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace*, Praha 2005. – 408 s., ISBN 80-7367-040-2
- HUDEČKOVÁ, H., LOŠŤÁK, M., ŠEVČÍKOVÁ, A., *Regionalistka, Regionální rozvoj a rozvoj venkova*, Praha: ČZU, PEF 2008, 189 s. 2 dotisk. ISBN 978-80-213-1413-9
- JEHLE, R., *Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice*, *Zemědělská ekonomika*, č. 44. 1998.s. 9-17
- KALOUSOVÁ, L., *Chodský kroj na prahu 21. století*, Plzeň: Typos, tiskařské závody, s.r.o, 2011, ISBN 978-80-260-0736-4
- KUBÁTOVÁ, H., *Sociologie životního způsobu*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2456-0
- KUMPEROVÁ, I., *Chodské kroje*, MKS Domažlice, 2010
- KURCOVÁ J., NEJDL, J., *Lidový oděv na Chodsku. Český les. Příroda. Historie. Život.*, Baset, Praha 2006, ISBN 80-7340-0650
- PATOČKA, J., HEŘMANOVÁ, E., *Lokální a regionální kultura v České republice*, Praha: ASPI, 2008. 200 s. ISBN 978-80-7357-347-8
- PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., *Velký sociologický slovník, 2.svazek P-Ž*. Praha, Karolinum 1996. ISBN 80-7184-310-5
- STRÁNSKÁ, D., *Lidové kroje v Československu, díl I. – Čechy*, Praha: J.Otto, 1949
- ŠOTKOVÁ, B., *Naše lidové kroje, jejich vzory, stříhy a zpracování*, Praha: Vyšehrad 1952, Kroj Chodský, dolních vesnic (4) díl
- ŠOTKOVÁ, B., *Naše lidové kroje, jejich vzory, stříhy a zpracování*, Praha: Vyšehrad 1952, Kroj chodský-postřekovský (6) díl

WOITSCH, J., *Kulturní dědictví tradiční vesnice, Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturním dědictví pro potřeby výchovné praxe*. Praha: Pedagogická fakulta UK Praha, 2008. ISBN 978-80-7290-352-8

WOKOUN, R., MALINKOVSKÝ, J., DAMBROVSKÝ, M., BLAŽEK, J., *Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie, programování)* Praha Lidne 2008, ISBN 978-80-7201-699-0

Zákon č.248/2000Sb., o podpoře regionálního rozvoje

Časopis

VODĚROVÁ, A., *Vítaný host*, RegionAll 2011, ISSN 1801-6561

Internetové zdroje

Český statistický úřad [online]. [cit. 2012-02-11]. Dostupné z: <http://www.czso.cz>

10 Seznam tabulek

Tabulka 1 - Vymezení úrovní NUTS a LAU.....	14
Tabulka 2 - Ženský sváteční kroj - hlava.....	31
Tabulka 3 - Ženský sváteční kroj - horní část těla.....	32
Tabulka 4 - Ženský sváteční kroj - dolní část těla	33
Tabulka 5 - Ženský sváteční kroj - doplňky, obuv	34
Tabulka 6 - Mužský sváteční kroj - hlava.....	35
Tabulka 7 - Mužský sváteční kroj - horní část těla.....	35
Tabulka 8 - Mužský sváteční kroj - dolní část těla	36
Tabulka 9 - Mužský sváteční kroj - doplňky, obuv	36
Tabulka 10 - Seznam dotazovaných	39
Tabulka 11 - Otázka č. 1	39
Tabulka 12 - Otázka č. 2.....	40
Tabulka 13 - Otázka č. 3	41
Tabulka 14 - Otázka č. 4.....	41
Tabulka 15 - Otázka č. 5	42
Tabulka 16 - Otázka č. 6.....	42
Tabulka 17 - Otázka č. 7	43

11 Přílohy

Příloha č. 1 – Rozhovory s dotazovanými ženami dolního a horního Chodska

Dotazovaná A.V.

1. Co pro Vás znamená zhotovování (výroba) kroje, a kdo Vás k této práci přivedl?

Kroje jsem se naučila dělat jako malá holka od slavných švadlen a vyšivaček, sester Bílkových, které bydlely nedaleko v naší vesnici. Byly to svérázné ženy, které přivedly výzdobu dolského kroje takřka k dokonalosti a dnešní podoba je hodně napodobuje. Mě jejich dovednosti imponovaly, tak jsem se snažila co nejvíc „okoukat“. To, že občas nějaký kroj vyrobím, ve mně vzbuzuje pocit uspokojení, že naše tradiční kultura pokračuje.

2. Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?

Mám dvě dcery a syna, všichni účinkovali v mrákovském souboru, ale nikdo netíhnul k výrobě kroje. Zřejmě viděli, že je to jenom namáhavá práce, kazí se oči a nikdy z toho velké živobytí nebylo. Ale jsem ráda, když můžu pomoci některým děvčatům, které se kroje učí šít. Je jich hodně a z toho mám radost.

3. Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou, když jste začínala se zhotovováním kroje?

S materiálem je to čím dál složitější. Řada podniků, kde jsem nakupovala, už dnes neexistuje, a tak některé součásti kroje vlastně nemáme z čeho vyrábět. Třeba šerková sukně, nevím jestli někdo dnes vyrábí takovou vlněnou látku. Naštěstí je takových sukní mezi lidmi ještě dost, ale za několik let už jich může být nedostatek, ale kdo ví, jestli já ještě budu v té době šít kroje.

4. Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?

Kdysi se z jiného materiálu, než ze zdejšího ani nedělalo. Jak vzpomínaly sestry Bílkové, tak plátno na košile a rukávce se ještě v dobách první republiky dělalo podomácku nebo se kupovalo v Domažlicích. Náročnější věci, jako třeba sukno, látka na „salupy“, se vyrábělo v manufakturách ve Kdyni. Po 2.světové válce tyhle drobné podniky zanikly a se sháněním materiálu to začalo být složitější. Protože jsem kroje vyráběla pod družstvem Chodovia, využívala jsem toho, že materiál sehnali pracovníci tohoto družstva. Dnes ještě máme nějaké zásoby, ale až dojdou, budu moci vyrábět jen části oděvu, na co materiál bude stačit z místních zdrojů.

5. Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?

Dnes od místních už skoro nic. Nedávno se obnovila výroba kanafasu v Postřekově, ale ten my na kroje nevyužijeme.

6. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní nošení kroje v současnosti?

S naší generací odejde i všední nošení kroje. My to nosíme rády, protože jsme kroj měly od dětství, skoro jsme ani jiné šaty nepoznaly. Naše kroje se nám líbí, dobře se nosí a jsou krásně barevné. Také barvy

přizpůsobujeme podle církevního roku. Ve všední den oblékáme spíše starší (horší) kroje, chodíme v nich po dvoře, nakoupit, zkrátka všude. Když je ale příležitost, rády se oblékneme do „parádního“ či dokonce slavnostního kroje.

7. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?

Každý, kdo k nám přijde, pozná, že je na Chodsku. My jsme pyšné, že k Chodsku patříme. Je důležité, že i mladá generace se hlásí k příslušnosti regionu. Sváteční kroje se oblékají hodně na bály, nebo různé slavnosti, také šiji kroje do folklórních souborů.

Dotazovaná M.P.

1. Co pro Vás znamená zhotovování (výroba) kroje, a kdo Vás k této práci přivedl?

Už jako malá holka jsem účinkovala v dětském národopisném souboru a od nějakých 16 let pak v Chodském souboru Mrákov. K tomu je třeba i kraj, jak jednoduché „rukávečky“, tak i slavnostnější „rukávce“. No, v družstvu Chodovia jsem si nedokázala vybrat, starší ženy, které ovládaly dovednosti kolem výroby krajů nedokázaly uspokojit poptávku, a tak mi vlastně nezbylo nic jiného. Vlastně jsem ke kroji ani neměla daleko, protože moje babička bývala kdysi poslední chodskou „čepičkou“ (čepila nevěstu před obřadem). Dneska jsem pyšná, že jsem dokázala ovládnout umění výroby chodského kroje – se vším všudy a jsem po této stránce naprosto soběstačná.

2. Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?

Zatím mám co dělat, abych ovládla všechny techniky, které výroba kroje obnáší. Spíš, než bych předávala, tak s jinými kolegyněmi řadu věcí konzultujeme a tak si vlastně zkušenosti nepředáváme z generace na generaci, ale vlastně v jedné generaci zároveň.

3. Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou, když jste začínala se zhotovováním kroje?

Dneska používáme hodně náhražek, a tak kroje nejsou úplně autentické. Jelenice na mužských kalhotách už dávno vystřídal dyftýn, takže vlastně jen pokračujeme v započaté tradici. Látka na kabáty, kazajky i vesty je měkčí než někdejší tkaniny, vlněnou látku na sukně neseženeme vlastně vůbec. Oni existují výrobci, kteří by dokázali vše požadované vyrobit, ale v malých sériích bychom se s výrobou kroje dostali na takovou cenu, kterou by byl sotva kdo ochoten zaplatit. Možná k tomu někdy dojde, zatím však náhražky dostačují.

4. Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?

Z místního už nepoužívám prakticky nic. Něco kdysi bylo možné sehnat přes družstvo Chodovia, ale to samozřejmě preferovalo své spolupracovníky. Například klobouky však již dělají profesionální modisté od Prahy, ale třeba i v Opavě.

5. Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?

Občas nakupuji pentle, parády a bavlnky v Chodovii, ale kde se vyrábí, to nevím...

6. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní nošení kroje v současnosti?

Já už kraj nenesím jako všední oděv, naposledy jej nosila moje babička. Myslím, když od mládí vyrůstala v takovém prostředí, ani jiné šaty nevyhledávala. Koneckonců chodský kraj skýtá celou řadu pohodlných

všedních i slavnostních či dokonce svátečních variant. Já se do kroje ráda obléknu při slavnostní příležitosti – o pouti, při chodských slavnostech a podobně. Cítím se v něm dobře a jsem pyšná, že jej mohu oblékat.

7. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?

Když na Chodsko přijedou turisté, všechny zaujme, že se tu chodí v krojích. Je to něco výjimečného, co všude není a možná i právě proto k nám turisté přijíždějí. Jsem na pyšná, je to tradice, která se musí zachovat i udržet.

Dotazovaná M.L.

1. Co pro Vás znamená zhotovování (výroba) kroje, a kdo Vás k této práci přivedl?

Jedna moje babička pocházela z horního, druhá z dolního Chodska a obě chodily v kroji i ve všední den. Vyrůstala jsem mezi folklórem, kroje mám ráda od dětství, později jsem si založila na šití živnost, protože jsem vyučená švadlena a dnes se tomu věnuji již naplno. Mám poměrně dost zákazníků, nejen z okolí, ale také ze zahraničí.

2. Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?

Sama stále sbírám zkušenosti ohledně krojů od starých žen, které se tomu věnovaly dokud jim zdraví dovolilo, dnes jsou již starší (80let a více) a kroje nešíjí. Své zkušenosti se snažím předávat své dceři, která kroje vyšívá, a mému synovi, který se ode mne naučil vyrábět čepice a jde mu to dobře. Také mám kamarádky, které si ke mně chodí pro rady jak ušít košili a pak to zkouší, většinou si to šijí pro svoji potřebu, pro rodinu. Ale dcera má kroje velmi ráda a určitě v tradici šití krojů bude pokračovat.

3. Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou, když jste začínala se zhotovování kroje?

Zhruba tak před dvaceti lety byl materiál k dostání vcelku bez problémů, měla jsem kontakty na textilní závody v našem regionu, a dost materiálu jsem nakoupila do zásoby. V dnešní době je těžké sehnat vhodný materiál, dost se musí nahrazovat látkami, které nejsou tak kvalitní. Většinou objednávám látku na sukně až ze Slovenska nebo Moravy.

4. Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?

Dříve se vyráběla látka v textilním závodu ve Kdyni, ale to již zaniklo. U nás v Postřekově se před lety obnovila výroba kanafasu, takže mám zásobu materiálu, z kterého zhotovuji sukně, ale jsou to sukně jednodušší, které šijí tak dvě, tři do roka.

5. Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?

Z tkalcovny u nás v Postřekově používám kanafas. Pak nám také začali vyrábět na zakázku vlněnou látku, z které šijí zástěry.

6. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní nošení kroje v současnosti?

U nás ve vesnici všední kroj nosí jen pár starých tet, pro které je to běžné oblečení z příjemného materiálu, na které jsou zvyklé odjakživa, já sama ho nenosím.

7. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?

Oblékáme si sváteční kroje při různých slavnostech, třeba i při rodinných oslavách. Já sama jsem si oblékla kroj, když jsem slavila jubileum, i zbytek mé rodiny. V kroji se hned cítíme veselejší, uvolněnější. Každý

z vesnice chce kroj mít doma, aby ho mohl obléci na bál, masopust, nebo nějakou slavnost. Kroj pořizují starší ženy pro svá vnoučata již od narození. V naší vesnici jsme založili muzeum krojů a jsme na to náležitě hrdí, dostali jsme se tím do povědomí turistů, kteří mají po prohlídce muzea zájem o to, jak by takový kroj mohli získat. Hodně šiji také pro soubory v zahraničí (Chorvatsko) a snažím se je učit jak se o kroje starat.

Dotazovaná A.H.

1. Co pro Vás znamená zhotovování (výroba) kroje, a kdo Vás k této práci přivedl?

Kroje šiju hlavně pro svoje potěšení, je to můj koníček. Když moje matka, která se věnovala šití kroje začala být nemocná, snažila jsem se učit šít kroje od ní. Dnes už mi to jde celkem dobře a mám poměrně dost zákazníků.

2. Předáváte své zkušenosti někomu dalšímu?

Kroje šiju sama, rodina mou práci respektuje, ale není nikdo z rodiny komu bych práci předala a nebo zaučila.

3. Jaká je dostupnost materiálu v současné době, v porovnání s dobou, když jste začínala se zhotovováním kroje?

Když jsem začínala šít kroje, měla jsem ještě nějaké zásoby materiálů po své matce. V současné době sháním materiál u různých firem v České republice, a bavlnky, nitě apod. kupuji v obchodě Chodovia v Domažlicích.

4. Používáte, nepoužíváte ke zhotovení kroje, jakékoliv části materiál z okolí?

Materiál v okolí používám jen kanafas z Postřekova, jiný originální materiál již není k dostání, jen krajky, bavlnky, apod., ale to kupuji v Domažlicích.

5. Pokud používáte, pak co, jaký materiál, odkud a ke zhotovení jaké části oděvu?

Občas šiji z kanafasu šaty. Nakupuji jen bavlnky, krajky, knoflíky v Chodovii v Domažlicích, ale ty se tady nevyrobějí.

6. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, denní nošení kroje v současnosti?

Kroj nenesím, ale je ještě pár starých žen, které ho oblékají, u nás na vesnici tak dvě co ho stále nosí.

7. Jaký význam má, podle Vašeho názoru, sváteční či příležitostné nošení kroje v současnosti?

Dokud bude zájem o šití kroje, tak si myslím že nezanikne. Mám více zakázek, než když jsem začínala. O kroj jako takový, si myslím, že zájem je a bude. Hodně ho chtějí na masopust, pro děti do folklórních souborů.

Příloha č. 2 – Fotografie

Fotografie poskytl archiv Muzea Chodska v Domažlicích.

Obrázek 1 - Sváteční kroj dolního Chodska

Obrázek 2 - Sváteční kroj dolního Chodska

Obrázek 3 - Sváteční kroj ženský dolní Chodsko

Obrázek 4 - Šátek dolní Chodsko

Obrázek 5 - Sváteční ženský kroj dolní Chodsko

Obrázek 6 - Sváteční mužský kroj dolní Chodsko

Obrázek 7 - Mužský a ženský sváteční kroj horní Chodsko

Obrázek 8 - Ženský sváteční kroj horní Chodsko

Obrázek 9 - Ženský kroj horní Chodsko

Obrázek 10 - Ženský kroj horní Chodsko

Obrázek 11 - Chodské kroje přelom 19. a 20. století

Obrázek 12 - Chodský kraj 19.století

Obrázek 13 - Ženská pokrývka hlavy – koláč

Obrázek 14 - Chodská svatba

